

ШАШКЕВИЧЯНА SHASHKEVYCHIANA

Ч. 11 (40-41) Рік ХХІІІ

ВІННІПЕГ

ЛИСТОПАД 1986

Шашкевичіяна

Shashkевичiana

Periodical of Markian Shashkevych Centre
Periodique du Centre Markian Shashkevych

Видає Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі
Афілійований з Українським Католицьким Університетом в Римі
Збірник, присвячений життю, творчості й культові Маркіяна Шашкевича

Появляється в листопаді й червні,

місяцях народження і смерті Пробудителя

Начальний редактор: МИХАЙЛО Г. МАРУНЧАК

ЗМІСТ

Роман Лубківський: Камертон Шашкевича (Кантата)	1
Михайло Г. Марунчак: У 150-річчя «Русалки Дністрової» та 175-річчя народження її надхненика та творця	3
Остап Грицай: Русалка Дністровая (в літературній й національній оцінці, написане в століття, 1837-1937)	10
Олександер Баран: Мовне відродження на Закарпатті в часах Маркіяна Шашкевича	15
Олександер Дзьобан: Що читали учасники «Руської Трійці»	18
Михайло Керницький: Маркіян Шашкевич в ювілейних датах минулого	23
М. Мар: В поклоні Шашкевичеві в Україні і діяспорі у 150-річчя народження (Підсумки)	27
Іван Бондарук: Химерна доля Івана Вагилевича	30
Ярослав Гнатів	
Роман Горак: Там, де народилася «Читанка»	33
Михайло Возняк: Колядки в записі Маркіяна Шашкевича	37
М.Г.М.: Листи Івана Вагилевича до львівських митрополитів	42
Анатоль Курдидик: Бібліографія Маркіяна Шашкевича	
На обкладинчі — Погруддя о. Маркіяна при головному вході до Українського Католицького Університету в Римі	

АДМІНІСТРАЦІЯ: Мирослав Співак
Степан Рогатинський

Ціна цього числа 3 дол.

IMPRESSIONS — 770 Moncton Avenue, Winnipeg, Man. R2K 1Y5

Роман Лубківський

КАМЕРТОН ШАШКЕВИЧА

КАНТАТА

I.

Життя як життя. І на той час — коротке
(Велике життя, та вкорочений вік).
Він серце мав любляче, болісне, кротке,
Русяний, прудкий, молодий чоловік.

Він був і нема. Не зсталось портрета.
Який він — не знатимуть певно повік.
Це — доля поета, недоля поета,
Що нам його дав дев'ятнадцятий вік.

А що залишилося! Спомин. Легенда.
Підліська гора — мов Чёрнеча гора.
І люди ідуть до твого постамента
З-над Волги й Дунаю, з-над Бугу й Дніпра.

А люди приносять то квітку, то колос,
То пісню, то книжку кладуть на моріг.
Які Твої очі? А мова? А голос?
Ніхто не розкаже, крім свідків Твоїх —

Правічних дерев, а давно захопилих
Потрісканих дзвонів забутих церков,
Старої чорнильниці, що археолог
В Підлісся, зондуючи землю, знайшов.

Державних архівів у Пешті та Відні,
Кадастрів і метрик — потріпаних книг —
Руйнації часу такі очевидні!
Ніщо вберегтися не може від них...

Та ось переходить з долонь у долоні
Такий невеликий собі інструмент...
Це Твій камертон... А в отім камертоні
Щось більше, ніж в тоні прекрасних легенд.

За ними в далекі часи не полину.
Твій голос не чутиму — чутиму тон!
Підношу до серця —
Він мій на хвилину —
Збережений часом для нас
Камертон...

II.

Не з честолюбних намірів це слово,
Цей ризикований займенник — мій.
Та вибрав я його не випадково.
Як ні — пробач. Прости і зрозумій.

Між нами рівно півтора століття.
Три покоління. Як одне життя.
І ти, що добре возвіщав поліття,
Шукав, напевно, в часі опертя.

Шукав, напевно, надміцної тверді
В далечині прийдешності. А ми,
Народжені уже в Твоїм безсмертті,
Твоїм народом стали. І людьми.

Понад життя свого важке каміння,
Мов сонце, подаєш нам обіруч,
Щоб і мос тримало покоління
Ясного слова сонячний обруч.

ЮВІЛЕЙНІ ШАШКЕВИЧІВСЬКІ ДАТИ НАШОЇ СУЧАСНОЇ ІСТОРІЇ

175-річчя від дня народження
Маркіяна Шашкевича
1811-1986

150-річчя «Русалки Дністроvoї»
1837-1987

У 150-РІЧЧЯ «РУСАЛКИ ДНІСТРОВОЇ» ТА 175-РІЧЧЯ НАРОДЖЕННЯ ЇЇ НАДХНЕНИКА ТА ТВОРЦЯ

«Заспіваю, що минуло
Передвіцький згану час,
Як весело колись було,
Як то сумно нині в нас.»

(«Згадка», «Русалка Дністрова», стор. 61)

Кажеться, що цитований вірш був одною з перешкод, що «Русалку Дністрову», а перед нею малоощо не тотожну збірку «Зорю», австрійські цензори не пустили в божий світ і вона мусила пролежати під цензорським ключем до 1848 р., цебто до Весни Народів в Європі, яка остаточно розбудила австрійську корону до ліберальніших порядків а русько-австрійським цензорам принесла більш відваги сприяти новим течіям та толерувати відважніше критику.

Писати в 30-их роках минулого століття, що в народі панував сум, то це для цензорів австрійської корони абсолютизму звучало каральною ерессю. А як це в дійсності було? Пригадаймо собі хоч в кількох рядках про ті національні та суспільні порядки які панували в Галицькій Україні в часах, коли писались ці цитовані рядки, а які правлять моттом в нашій праці.

В руїнах була українська книжна мова, яку звали церковнослов'янською. Її завалили таки на Богословському факультеті Львівського університету. До речі, вона мала дебіт ще з 1787 р., але її не практикували, бо студенти воліли слухати виклади в чужих мовах (німецькій, польській, латинській).

На видавничому полі появлялось тоді кілька, а вже найбільше кілька-надцять друків річно. Статистика виказує, що від 1796 р. до 1814 появилось в Галичині 17 українських, цебто церковнослов'янських друків, а між роками 1796-1807 дослівно нічого. Не було також в тому часі жодного періодичного видання.

Зовнішнім речником українства в тому часі була виключно Греко-Католицька Церква. Однак в церквах на проповідальницях і то навіть на селах користувались отці духовні польською мовою, а радше польсько-українським воляніком, а в містах, найчастіше польською і німецькою мовами. Інтелігенція винародовлювалася а єдиним суспільним станом української нації був «хлоп і поп», як про це в тому часі згірдливо писала польська шляхта, яка мала властиву керму в цілій країні. Священик мало чим різнився в своїй освіті від своїх вірних. Згірдливо звані «поп і хлоп»

були у важкій панщині для свого пана, власника двірських маєтків. Пан користувався трудом своїх підданих а в заміні не було жодної суспільної опіки, хіба кари хлости, а для розривки були шинки, якими з правила управляли проворні жиди. Вони не зрідка управляли горальнями та церквами. В загальному, панувало суспільне рабство й духовна національна руїна. А часи не то були сумні, як писав тоді Шашкевич, але трагічні. Західня вітка українського народу культурно й політично прямо винародовлювалася.

Цю духову руїну збагнув до глибини душі гурт молодих богословів Львівської семінарії на чолі з молодим ідеалістом Маркіяном Шашкевичем, теж богословом того часу. Вони спільно стали раду радити, як дивгнутися з того страшного народного упадку. Спільно шукали за лікувальним середником і знайшли його в гущі народу. Вони вирішили, що найперше треба відродити мову народу, яка тоді єдино збереглася в народних масах та піснях його минулого. Вони прийшли до твердого заключення, як писали, що «язик й хороша душа руска (читати українська) була серед Слов'янщини, як чиста слеза дівоча в долоні Серафима» (цитат з «Предслів'я» до Русалки Дністрової», сто. III).

Але, чи можна прийти до такого бадьорого заключення, обсеруючи тільки той страшний національний маразм, соціальне пониження, соціальний і національний гніт? В змагу треба завжди мати твердий ґрунт, щоб на ньому опертись та встояти. І молоді богослови цей ґрунт знайшли, студіюючи пильно історію свого народу та історію інших поневолених народів того часу.

Молодий дослідник шашкевичівських часів Олександр Дзьобан прослідив надавно у Львові записи відвідувачів читальні «Оссолінеум», а зокрема роки 1832-1836, цебто часи, коли то у Львові проживав Маркіян Шашкевич як студент та екстерніст Духовної семінарії. Цей пильний дослідник простежив чотири книжки відвідувачів з того часу і ствердив, що Маркіян Шашкевич відвідав це наукове вогнище того часу, в роках 1832-36, 183 рази. Робили це саме його товариші, але менш інтенсивно, чим Маркіян. В записах відвідувачів Оссолінеум є записані назви книг випоючаючих. Отже, якою літературою цікавилися молоді богослови «Руської Трійці»? Маркіян Шашкевич найбільш потонув в історії, але не чужа була йому література й інші науки. В його реєстрі ось які віднотовані праці: «Хроніка польських істориків» М. Хвальковського, «Хроніка польська, литовська та всієї Русі» М. Стрийковського, «Збірники слов'янських народних пісень» — Випуски Чеського музею, М. Гославського. Шашкевич студіював двотомну працю «Правда Руська» І. Раковецького та знайомився з нормами давньоруського права та текстами договорів давньоруських князів. Багато часу присвячував він «Малоросійським (цебто українським-ред.) пісням «Михайла Максимовича (видані в Москві 1827 р.). дальше «Слову о полку Ігоревім» в перекладах польському, чеському, московському (Пожарського). Студіював він «Першу наукову граматику

слов'янської мови» словенця В. Копітара, «Граматику словенськую» Мелетія Смотрицького, а дальше «Дочку Слави» Я. Коллара та «Даніцу» В.С. Вука Караджича, збірник «Славін» чеха Йосифа Дубровського, «Історію

Титульна сторінка
«Русалки Дністрової»
з 1837 року

слов'янської мови і літератури» П. Шафарика, де знайомився не тільки з мовою, літературою, але теж з етнографією, мітологією, історією. Студівав Шашкевич інші тогочасні наукові дослідження і тільки подивляти, що двадцят-кілька літній студент зумів так глибоко підійти до студій рідного й інших народів і винести з цих студій цю основну народну суть. Коли вглиблюватися в читану матерію студента Маркіяна Шашкевича, він виростає в сучасних критеріях до поважного мужа науки, який будуще свого народу поставив, як остаточну ціль життя і праці. З цитованих праць так і видно, що увага Шашкевича була звернена в першій мірі на діячів доби слов'янського відродження, як Шафарик, Коллар, Копітар, Караджич, Дубровський. Шашкевич й його товариші студій пішли у фарватері течії романтизму того часу, яка спрямовувала зір своїх дослідників до минулого, а зокрема геройчного минулого рідного народу. І саме

героїзм княжої і козацької доби двигнув уми молодих студентів ідеалістів до праці. Він поставив їм виклик та спрямував їх, кудою прямувати вперед.

Однак, щоб видобути цю вистудіовану «народну слезу» у формі і змісті, як писав Шашкевич, треба було йти в села і містечка, де ця «народна слеза» була збережена. І ці народні ентузіясти пішли по те золоте руно західно-українських земель. Вандруючи від села до села, вони повтаряли за чеським літаратором Колларом, що «Народні пісні є найміцнішою основою освіти, елементом культури, підтримкою народності, захистом й окрасою мови» (Kollar, w ohlasenj Zpiewanek, цитовані в «збірці народні пісні», «Русалка Дністровська»).

Щоб змобілізувати більше рук до праці Шашкевич його друзі кликали:

*«Дайте руки, юни други,
Серце к серцю най препаде,
Най щезают тяжко тучи,
Ум, охота най засяди...!
Разом! Разом! Кто сил має,
Гоніть з Русі мраки тмаві,
Зависть най нас не спиняє,
Разом к світлу, други ждаві....»*

Сьогодні в 150-річчя «Русалки Дністрової» та 175-річчя від дня народження її надхненика Маркіяна, згадаймо поіменно цих шукачів народних скарбів. Найперше згадаймо Івана Вагалевича, який прибрав собі псевдо нім Далибор, а якому теж саме проминуло 175 років від дня уродження в 1986 р. (1811-1886). Третім філяром в «Руській Трійці» був Яків Головацький з псевдом Ярослав. Він три роки молодший від двох згаданих (1814-1888). Оба названі не додержали своєму другові Маркіянові Шашкевичеві національного маршу до кінця, однак їхній прaporonoсець не збився з вибраної путі. Йому ще в різний час товарищували Іван Білінський, Маркел Кульчицький, Іван Головацький, брат Якова, Іван Мінчакевич, Микола Шашкевич, брат Маркіяна, а дещо згодом Микола з Миколайова Устиянович й інші. Саме цим названим і неназваним припала історична доля започаткувати відродження української літератури в народній мові та підготувати шлях розвою й росту не тільки літератури, але суспільно-народного життя західної вітки українського народу.

Простудіювавши до глибини минуле свого народу, ці конкістадори українського рідного слова відізвалися в перших рядках вступу до «Русалки Дністрової» так: «Судилося нам послідним бути, бо коли другі Славяне вершка ся дохапляють й єсли не вже то небавом побратуються с повним ясним сонцем, нам на долині в густій студеній мраці гибіти». Однак при цьому вони одночасно підкresлювали, що й «ми мали наших півців і наших учителів, але нашли тучи й бурі, тамті заніміли, а народові й словесности на довго ся здрімало».

В «Русалці Дністровій» її редактори й видавці точно визначають історію й етнографію свого народу. Вони пишуть: «Народ руский (цебто український-ред.) один з поколінь славянських... з поза гір Бескидських аж за Дон, твердили вони». «Хрест на землю Руску, писали вони, не внесено напрасно й хоч на місто храмів звелися торонкіє церкви, священики співали «Службу Божу» бесідою власного народу, не геройились, не ставали панами, лише перед сотнями літ, як ще й днеська жили з мирянами мов отець з дітьми, були ім другами, поділяли смуток і радість під їх низькими стріхами... не перли чужої душі в народі». А далі читаємо ще й таке: «А коли руський народ під верховодом Великого Князя в одно тіло зістав... Руська Земля честь і славу мала». «В той час на лован Бояни пускали по десять соколов на стадо лебедей, а з уст виливали почесну славу витязів хоробрих й уми построювали мужеством, а умці черкали золотими буквами пісні і чудні казки, зо сотних церквів Києва блищали золоті хрести понад облаки а по майданах вовновались тьми хоробрих молодців, Князі, сидячи в золотих стільцях, веліли отрубляти походи далекі, а зеліній полки носадами орали Море Чорное, зване Рускоє».

З цитат, якін запозичили ми з «Передговору к народним руским пісням» «Русалка Дністрова», стор. XII, так і видно, яким хотіли бачити рідну сучасність, цебто рідну землю, промотори рідного народного слова. В противагу цим образам геральди нової доби писали також про їхню сучасність, протиставлячи тому, чим жили княжі праਪрадіди. Вони писали: «А коли зоря розсвічала день білий, гонили гайдуки мирян півсонних на лан понужателів — із народа побратимого, томили гірш татар, кривавий піт обливав буйний полон а глумлених тяглими роботами, дротяними нагайками напирано. Тим ділом Русин в неволі — горести спинився і в журбі став думати над своєю недолею ужасною», а далі автори добавляють ще інших кольорів «не тільки у власнім житю стільки любимої родини, жінок, дочок, та синів, на котрих люті остроємі нападали яструби».

Віддали належну історичну дань творці «Русалки Дністровоє» запоріжським лицарям», коли писали «Із Запоріжжя лицарських діл гомін зашибався високими курганами по всей Руси, а з Бескидів й всяких сторін розбігалися мстиві молодці за печальною неволю мирян» (Передговор, стор. XIV). Не треба бути глибоким аналітиком, щоб не бачити в цих писаннях певних алегорій. Ішлося, щоб в піснях була не тільки народна гідність, але також народна месть та були народні борці, які за ту гідність постояли б та гідно ворогам відплатились.

«Русалка Дністрова» з'явилася в Будапешті, зглядно в Пешті, як тоді писали. Зробили це видавці тому, щоб оминути цензуру, яка завалила першу збірку молодих пробудителів «Зорю», а яку здали до цензури у Львові в 1834 р., а ще перед тим ця цензура завалила їх рукописний збірник «Син Руси» или собрание стихотворов в руском языку от клеров Семинариї енеральной в Льві-городі, русского края Метрополії. Як бачимо з цієї назви, то «Русська Трійця» вже тоді настоювала принципово звати Львів

руським, цебто українським, коли то поляки не визнавали жодного руського краю у Львові й цілій Галичині, знова австріяки звали Львів Лембергом і розцінювали його тільки своєю колонією. Таке становище вже тоді насторожувало урядові чинники до гурта «Руської Трійці», не тільки як носіїв нових літературних течій, але теж небезпечних політичних ідей.

Хоч «Русалки Дністрової» друкувалось тільки тисячу примірників, то на світ продісталось тільки сто примірників. Вони були поширені в Пешті й Відні й дещо в Галичині. Цього діла довершив Іван Головацький, брат Якова. Вислані 900 примірників до Львова, на жаль, застягли в поліції на цензурі. Хоча майже цілій наклад видання був приарештований цензором, однак ідей, які несло це видання не можливо було приарештувати, бо як ми цього свідомі, ідеї не знають границь. Тим самим «Русалка Дністрова», цебто її поява, маніфестаційно відкрила нові літературні й національні горизонти поколінню Маркіяна Шашкевича а з тим всему українському народові західніх земель.

На жаль, Маркіян Шашкевич не діждався побачити на власні очі тріумф народної ідеї, бо помер надто молодо, проживши всего $31\frac{1}{2}$ року. Що більше, після його смерті запанувала своєрідна «тиша». Отже треба було ще повних п'ять років, щоб щойно в 1848 році в часі «Весни Народів» український народ Західних земель двигнувся до формування свого політичного і державницького життя, створюючи свою політичну презентацію у виді Головної Руської Ради. І коли Головна Руська Рада зібралась у Львові на свої головні наради в дні 2 травня 1848 р., то ці представники народууважали своїм першим обов'язком віддати шану надхненикові цього відродження — отцю Маркіяну Шашкевичеві, на засіві якого створився відродженецький рух не тільки в літературі, але також в політичному житті.

І саме тоді друг Маркіяна Шашкевича Микола Устиянович (1811-1885) найперше прочитав перед цією молодою достойною асамблесю свій вірш п.н. «Згадка за Маркіяна Шашкевича во вічну Його пам'ять»*, а щойно після цього меморіального вступу почалися ділові наради Головної Руської Ради, у висліді яких кинено в маси клич «Будьмо народом».

Негайно після відбуття головних нарад у Львові стали творитися Повітові Руські Ради, які враз з Головною Руською Радою ставали носіями народного культурного політичного і державницького думання.

В офіційній відозві Головної Руської Ради заговорено про 15 мільйонів українського народу, що одною говорить мовою, з яких півтретя мільйона землю Галицьку заселює. «Наш народ, читаємо також у відозві, був колись самостійним народом в Європі, мав свою літературну мову, свої власні закони, своїх власних володарів, одним словом був в добробуті і силі». Була це соборницька мова, якої довго не було чути у

*) Вірш цей з'явився у Львові на 15 сторінках «З вільної преси Інститута Ставropi — Гянського». В 1968 р. перевидав його Інститут Заповідник Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі.

Львові, столиці короля Данила і чи не нагадує вона нам деяких історичних правд, якими горорили творці і видавці «Русалки Дністроvoї»?

Коли зважити, що це діялося за неповних 12 років від появи «Русалки Дністроvoї», перед якою були замкнені цензурою брами до міста Львова та цілої Західної області, то впродовж тих років зайшла в мисленні тодішніх народних лідерів не еволюція, а революція. Для історичного доповнення згадаймо теж, що після нарад Головної Руської Ради відбувається в днях 16-26 жовтня в залах Греко-католицької духовної семінарії «Собор Учених Руських». Все це відбувалося на слідах праці «Руської Трійці» та її духового надхненника Маркіяна Шашкевича. І знову організатор цих нарад Микола Устиянович кликав батьків народу: «За діло ж браття, за діло»... «А тим ділом єсть розсвіт на Галичій землі, розсвіт на тім темнім участку Русі. Воскресеніє народної жизні! Воскресеніє животного ядра зпід гробової могили».

Українські літератори, історики і критики, обговорюючи літературну, мовну і мистецьку сторінку «Русалки Дністроvoї», часто переочують вступ до «Русалки Дністроvoї», який нам приходилося тут кількаразово цитувати. В нашому розумінні був він нічим іншим на той час як українською національною програмою. Вона скромна. Це не теореми Кирило-Методіївського Брацтва про слов'янство. Однак в цій програмі чітко визначено етнографічну територію українського народу, його соборницьку пов'язаність та його історичне минуле. Все це змальоване окремими начерками, щоб обійти цензора, але й це, як бачимо, не врятувало «Русалки Дністроvoї» від далекозорого цензорського ока та цензурного ув'язнення «Русалки Дністроvoї» на кільканадцять років.

Микола Устиянович, одноліток Маркіяна, передовий персоніфікатор ідей Шашкевича по його смерті, в три роки після його відходу у вічність, написав вірша п.з. «Згадка за Маркіяна Шашкевича во вічну Єго пам'ять». Вірш — елегія написаний в українській і польській мовах, який не покриває себе тотожними текстами, але ціль обох версій вірша — це вшанування поета Пробудника. Вірш цей також не був надрукований в тому часі, цебто в 1846 році, бо не знайшлося видавництва, яке хотілоби його надрукувати. Всі побоялись прославляти поета, революційного новатора. Вірш пролежав в архівних паперах автора і з'явився щойно в 1848 р., коли то, як то вже знаємо, вперше після смерті Маркіяна, Галицька Русь складала свому синові національну чоловітнію на згаданих вже нарадах «Руської Народної Ради», а отісля на «Соборі Руських Учених», який був нічим іншим, як збором передової української інтелігенції на чолі з передовим українським священством, вирощеним вже на ідеях Маркіяна Шашкевича.

В своєму вірші М. Устиянович називає Маркіяна Шашкевича «Пробудником чести» і «Предтечею слави», й так його характеризує:

*А сго мати руська родила,
З думочок руських колиску звивала,*

«РУСАЛКА ДНІСТРОВАЯ»

В ЛІТЕРАТУРНІЙ І НАЦІОНАЛЬНІЙ ОЦІНЦІ, НАПИСАНЕ В
ЇІ СТОЛІТТЯ (1837-1937)

«Не журися, Русалочко знад Дністра, що-сь не прибрана.
В наряді, який від природи і простодушного і добросердного
народу твоєого приймалась, стаєш перед твоїми сестрицями.
Вони добрі; приймуть тя і прикрасять».

З передмови, ст. IV.

Чуєте, пізнаєте її, вичуваєте всі з тих несмртельних слів ніжну, солодку мову Його — віщого поета-пробудника Галицької України, Маркіяна Шашкевича? Ніжна вона собі і проста, ота мова, що нею виспіував він мрії і замисли, турботи і туги, негодуванні і рідкі-рідкі радощі своєї творчої душі, а проте вона, так само як і мова Шевченка — мов Господа слово. І не помилився колись то наш великий труженик у ділянці історіографії письменства України, Омелян Огоновський, коли в своїм гарнім слові про Шашкевича писав, що коли український народ святкуватиме столітній річницю поетового весілля з «Русалкою», то тоді „при батьківській керніці води живущої, мови-пісні живої,

(Продовження з попередньої сторінки)

*Руськоє сердце під голову клала,
Руськими гадки, душою поїла,
Кормила руськими труди.»*

Поет сучасної доби Роман Лубківський в своїй обширний і глибоко-продуманій кантаті присвяченій Поетові Надхненикові і Пробудникові з нагоди 175-річчя від дня його народження та у 150-річчя від дня появи «Русалки Дністрової» назвав «Русалку Дністрову» та творчість Маркіяна камертоном, в тон якого вчуваємося, час до часу щоб дістати правильну звукову висоту. Цю порівнальну аллегорію на адресу «Русалки Дністрової» він кінчає такими стрічками:

*«Ta ось переходить з долонь у долоні
Такий невеличкий собі інструмент...
Це Твій камертон... А в отім камертоні
Щось більше, ніж в тоні прекрасних легенд.
За ними в далекі часи не полину.
Твій голос не чутиму — чутиму тон!
Підношу до серця —
Він мій на хвилину —
Збережений часом для нас
Камертон.»*

буде красуватись величня святиня народньої слави” (*Іст. літ. руської, II., 2, ст. 398*). Бо от ми, яким доля дозволила бути свідками та речниками тих столітніх роковин епохального творчого подвигу Маркіяна, а саме його книги «Русалка Дністровая», ми нині і справді у святині такої величавої народньої слави, про яку певно не мріяли ні люди генерації Огоновського, ні покоління епохи Шашкевича. Ми, що пережили обнову української державності і збройну боротьбу за незалежність тієї обновленої державної України, і воскресення національного лицарства в збройних рядах Українського Січового Стрілецтва, Української Галицької Армії та революційного підпілля, і Львів, і Чортків, і Крути і Базар, і всі оті три- й чотиро-кутники нечуваної в історії геройської смерти... I злунала й лунає ота нова слава України на весь світ навіть без уваги на те, що оконченої перемоги над ворогами ми ще не добули й Україна покищо ще завжди в чотирокутнику важкого змагання з наїзниками. Так, злунала вона й лунає! А з нею і слава тих пропам'ятних пробудників народньої душі і народньої свідомості в нас, що так, як Шевченко, і так, як Шашкевич, зважились і наперекір найтяжчим, найневідряднішим обставинам вилвигнули високо прapor національної ідеї і, кожен у своїм сереловиці, гукнути на всю країну:

— Прокиньмося!

Поправді: Які ж це пресвітлі, які великі роковини!

Адже той фізично й душевно такий ніжний і швидко недугою смертельно виснажений Шашкевич, той, сказати б, мімозно чутливий співець дрібної цвітки, і розпуки, і туги за милою, і сумерку вечірнього, він же, не інакше як і Шевченко, починає свою творчість оживотворюванням внутрішнього зв'язку поневоленої теперішності з прогомонілым геройським минулим народу. Шевченко ось, співаючи пісню старому козацькому героєві Іванові Підкові, якому ляцький круль Стефан Баторій велів у Львові 1578 р. відрубати голову, зараз же зпочатку протиставить геройське минуле нікчемній теперішності, кажучи:

Було колись — в Україні
Ревіли гармати;
Було колись — запорожці
Вміли панувати!
Панували, лобували
І славу, і волю;
Минулося, осталися
Могили по полю!...

А Шашкевич в лумці «Згадка» каже:

Заспіваю, що минуло,
Передвінський згану час:
Як весело колись було,
Л як сумно нині в нас!

І отим то в нього й таке захоплення збірниками українських пісень та творами українських поетів, наскільки вони являються власне виразниками отієї „веселої”, значить: лицарської бувальщини народу, зокрема ж відомим збірником Амвросія Могили-Метлинського (Харків 1839) та збірником «Ластівка» (Петербург 1841) Евгена Гребінки. От у листі до одного зі своїх друзів, а саме до М. Козловського, пароха в Тішках, Шашкевич, звеличивши словами гарячого признання книгу Гребінки, передає вражіння збірки Метлинського отакими надхненними словами: „...При «Ластівці» ступає вагою сановитий, сумний, казав бісь пристарий Могила, і заглядає не так як ластівка весело у віконця, а ступає під землю, в могили, цілує давний порох, обмиває кости, а нагорнувши там сили у свої груди, гуляє з вітрами по степах, або з вороном попід небеса...” Отже, як бачимо — в Шашкевича навіть при дуже поверховнім перегляді його літературної спадщини стрічаєтесь висловів туги за геройським минулим народу до волі, щоб не добавувати в ньому тільки поета кволої безнадійності за зразцем скарги у вірші «Цвітка дрібная» — як це своєго часу видвигав дехто з поетів колишньої львівської «Молодої Музи» — а навпаки, шанувати в ньому в першу чергу звеличника традицій **національної сили і національного гарту**. Ми читаймо з цього погляду трохи уважніше ось хоч би таку відому річ Шашкевича, як його поему «Побрратимові» — пропам'ятну посвяту М. Устіяновичеві з пересилкою українських дум — а певно захоплять нас ще й сьогодні такі місця, як те, де стара бувальщина хоче розмовляти з поетом.

Про давні літа,
Про давні часи,
Як слава гула
Світом в округи,
Про руських батьків,
Боярів, князів,
Про гетьманів, козаків, —

або про те, як хижа орда

Руським тілом згодувалася;
Як руськов крівлев наповалася;
Як руська шаблюка все її витала,
Як кривим зубом серце добувала...

І якщо ми в Шевченка не чуємо лише самих елегійних зітхань за великою минувшиною нації, а бачимо згодом і грандіозні, до глибини душі потрясаючі картини її боротьби за волю і власну державу, так і Шашкевич задумував дати широкі малюнки лицарської бувальщини народу в недокінченій поемі «Перекінчик бисурманський» — з прегарною картиною українського діда-бандуриста у збереженім заспіві поеми. Та в геройці про перемогу над Болеславом Кривоустим під

Галичем (1139), своїм бурхливо радісним тоном так чудно ще й нині пориваючій:

...Гей, хто русин, підлітайте
Соколами на врага,
Жаво в танець заспівайте
Піснь веселу: гурра-га!

Побарися, облак тъмистий,
Ще годинку, ще постій:
Тобі прийде розповісти
Славний руський з ляхом бій...

Від Бескида аж до моря
Піснь весела загула,
Від запада, аж де зоря,
Чути голос: гурра-га!...

Правда — саме тих геройських відгуків Маркіянової духовості в «Русалці Дністровій», на жаль, не достає. А то тому, що як це загально відомо, всякого роду цензори і конфіскатори, починаючи від славних уже тоді австрійських, старим опришком Меттерніхом, вишколених поліцайників, а кінчаючи на таких рідних хрунях, як Венедикт Левицький, просто не допустили до їх поміщення в Шашкевичевій книзі. Не поміщено тут теж підібраного спершу нарису про Богдана Хмельницького — з портретом гетьмана — якого цензор залякся так само, як і процитована вже вище «Згадка» Шашкевича. І так на зміст «Русалки» зложились речі „менше небезпечні”, але все ще „такі”, що треба було втікати з ними аж до Пешту, щоб їх видрукувати! Видруковано примірників 1,000, але з них заціліло тільки 100, бо 900 підпало зараз після пересилки до Львова — конфіскаті, що держала їх під ключем аж до 1848 р.

Хитра цензура думала ось, що, коли не пустить книжки, що намагалась промовляти до народу його рідною мовою і в рідному йому дусі, то вона зможе тим самим і вбити живого духа в розбудженому народі.

Але дух нації, воплощений у слові надхненного поета, був усе таки могутніший, ніж цісарські і митрополитські цензори.

Книжка, складена Шашкевичем і його двома товаришами, Головацьким і Вагилевичем, — опісля ренегатами — створила епоху: епоху національного відродження Галицької України.

В часі ось, коли Галичина в перших десятиліттях минулого вікутонула в темряві найжахливішої чужинщини, коли тут наша т. зв. інтелігенція, від її верхівки аж ген до низів, соромилася своєї рідної мови і свого рідного народу, і говорила лише по-польськи, по-німецьки, або таким страшним язичісм, як мова віршилищ Осила Левицького «Воззрінє Страшилища», в такому часі, кажу, Шашкевич зваживсь пустити у світ

Хор богословів Львівської Духовної Академії, який з нагоди 100-річчя «Русалки Дністроvoї» в 1937 р. під кермою диригента-богослова Володимира Жолкевича (третій зліва в першому ряді) об'їхав з концертами західні області України.

книжку, своїм змістом майже вщерть народню, а своєю мовою — кість від кості і кров від крові народу. Це той «наряд від природи і простодушного і добросердного народу», що то про нього так щиро сердечно говорить Шашкевич у славній передмові. Отже проста, але рідна мова, а за зміст — народні пісні, зібрани і пояснені товаришами Шашкевича, далі ж іх і його вірші, і нарис Маркіяна «Олена» (про дівчину, визволену опришками з панських лабетів), а поза тим низка пісень, перекладених з інших слов'янських мов та пояснення до них — от вам і головний зміст, увесь „наряд” Маркіянової Русалочки! І коли вона отак тою своєю простою мовою промовила до сестри за Збручем, а та старша сестра відповіла їй тою ж мовою, повна радості і любові до рідної-рідної, то врадувалася земля Романа й Данила і Геній України прообразився святом великого єдинання:

Єднання всіх дітей всієї України, в допустах одної долі і в гарпі одної боротьби. Простим шляхом від книжки до життя, від літератури до народу, від одної мови до одної держави.

Так.

Так, о безсмертний Маркіяне! Ти запалив у наших грудях вогонь, що його ніяка хуртовина долі загасити в нас не зможе.

МОВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ НА ЗАКАРПАТТІ В ЧАСАХ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Щоб зрозуміти відважний виступ Маркіяна Шашкевича у відродженні рідної мови та розвитку початкової української літератури в Галичині, потрібно нам пояснити первісне українсько-руське відродження кінцем XVIII століття на Закарпатті.

Закарпаття перебувало під габсбурським пануванням вже кілька століть перед прилученням Галичини (1772) до Австрійської імперії. Через те австрійське підданство церковні репрезентанти Закарпаття, як єпископи Ольшавський (1743-67), Брадач (1768-72) та Бачинський (1773-809), набули поважні впливи у Відні, освободилися від мадярської контролі й почали думати про національне і мовне відродження свого народу. Народовецький русько-український напрям опанував цей клаптик української землі під впливом єпископа Андрея Бачинського, який в 1773 році, на Віденському конгресі греко-католицьких єпископів точно окреслив свою українську ідентичність, проголошуючи, що не вільно мішати «русинів» (рутенів) з «москалями», бо русини мають іншу мову і національну ідентичність, ніж ті північні народи, що тепер називають себе «рускими». «Ми їх не називаємо **рускими**, але **москалями**». Знова, коли Бачинський промовляв до своїх студентів теології, то наказував їм, щоб підтримували й боронили; руську мову, руську вітчину та руську віру. Але тому, що найважнішим зв'язковим середником кожного народу є його рідна мова, цей єпископ особливо наголошував, що «хто не любить своєї мови і своєї літературної спадщини, той не може служити своєму народові».

Як бачимо, Бачинський хотів виховати священиків, які мали стати просвітителями свого народу, плекати свою рідну мову та зберегти староукраїнську літературну традицію. Він хотів таких священиків, яким став за пів століття о. Маркіян Шашкевич.

Заходами Бачинського на Закарпатті витворився народовецький мовний і літературний напрям, який старався впровадити в літературу народну традицію і фольклор, а народний говір у виховну мову шкільництва. Початком XIX століття визначними народовцями стали на Закарпатті два греко-католицькі священики Василь Довгович і Михайло Лучкай. Вони гостро виступили проти мовного москофільства тодішнього пряшівського єпископа Григорія Тарковича і твердо захищали народовецькі ідеї сп. Бачинського.

Василь Довгович, визначний вчений, який за свої філософічні праці став членом Мадряської Академії Наук, був поетом і літературним представником закарпатського народовецького напрямку. Він у своїй поетичній творчості старався наслідувати народні пісні карпатських сіл.

Багато виднішим представником і прямо ідеологом народовецького напрямку на Закарпатті став Михайло Лучкай. Він своїми ідеалами впливав не тільки на інтелектуальне життя тодішнього Закарпаття, але на ціле західно-українське відродження взагалі.

Лучкай народився в 1789 році в селі Великі Лучки, в скромній учительській родині. Свої теологічні і славістичні студії покінчив на віденському університеті. Опісля поїхав до Італії, де був домашнім капеляном князя Людовика Карла Бурбона, претендента на грецький трон. Маючи багато часу на праці придворного капеляна, Лучкай рішив опрацювати українську граматику і порівняти її зі слов'янським прототипом. Тут постала його славна «Грамматика Славо-Рутена», видана в 1830 році, після повернення Лучкай на Закарпаття. Це була перша граматика західно-українського відродження, яка, по словам професора Михайла Возняка, стала взірцем і джерелом для всіх галицьких і закарпатських граматик з першої половини XIX століття. Сам Маркіян Шашкевич у своїй праці «Азбука і Абецадло», цитуючи західно-українські граматики, зауважив, що граматика Лучкай була найкращою з усіх. Другий член «Руської Трійці», Яків Головацький, уживав граматику Лучкай часто у своїх викладах і відкликувався не неї у своїх мовних поясненнях. Він навіть відвідав Лучкай на Закарпатті й радився з ним про мовне питання Західної України.

Ці факти автоматично наводять питання: Чим відзначалася ця граматика і чому була вона кращою в очах відродженців, ніж всі інші граматики того часу?

Важною частиною цієї граматики є програмовий вступ, який говорить про розвиток української мови враз із всіми іншими слов'янськими мовами. За теорією Лучкай основною літературною мовою всіх слов'ян була старо-церковнослов'янська літургічна мова, яка відігравала таку саму роль у слов'ян, як латина в західній Європі. Ця мова була завершеною і незмінною. Поруч неї, однаке, постали різні народні мови, які спочатку існували у формі діялектів. Ці діялекти не були завершеними, але постійно розвивались й формувалися. Вони стали дійсними мовами тільки тоді, як осягнули літературну і наукову стабільність та дійшли до широкої ерудиції. Так постали із старослов'янського материка мови; чеська, польська, російська, сербська та хорватська. З того самого пnia походить і українська, чи за його терміном «рутенська» мова, яка є рівна з іншими модерніми слов'янськими мовами і якою «говорять на Малій Русі, Волині, в Галичині, Буковині та широко під Карпатами». Ця «рутенська» мова довго трималася близько старослов'янської, бо вона була для неї найближчою. Але прийшла доба і ця мова мусіла перетворитися в народну. Лучкай вказав своєю граматикою, в якому напрямі ця мовна еволюція поступала.

Він наголосив два важливі принципи для західно-українського відродження: а), що є одна соборна українська мова для всіх земель поділеної України і б), що українська мова є рівною зо всіми іншими слов'янськими

мовами. Крім того, Лучкай своєю граматикою наголошував, що українській мові потрібно було дальшої літературної і наукової формалії. Потрібно було для неї людей ентузіястів, які своїм пером та своїми видавничими акціями збагачували цю мову і довели її до рівня світових мов. Він сам за свої гроші видав два томи гомілетичних наук і цілий час заохочував інших до публікацій.

Заохочені його прикладом, молоді адепти науки, почали більше писати й публікувати. В скорому часі появилися різні гомілетичні, літературні та наукові твори, і так західно-українське відродження розпочалося по обох боках Карпат.

У вирі цього відродження люди забули про Лучкай. Його місце перебрав молодий і палкий поет з Галичини Маркіян Шашкевич, який шукав історичної рації для відродження, і почуванням національної гідності та любов'ю свого народу закликав до культурного і політичного усвідомлення західних українців. Та мимо того, що оба вони старалися різними дорогами та різними способами освідомлювати та збуджувати заспанину гідність свого народу, то вони об'єдналися у вічності, полишаючи своє тутемне життя в 1843 році.

Оба вони залишили свій народ перед дійсним усвідомленням широких мас, перед «Весною народів» (1848). Але у «весні» західних українів вони відіграли велику роль в тому, що об'єднали українську еліту по обох узбіччях Карпат. За часів української весни дійшло до близької співпраці між Головною Руською Радою в Галичині і представниками закарпатської політичної еліти Адольфом Добрянським та Олександром Духновичем.

Може тому, у століття появи граматики Лучкай (1930) крім закарпатських авторів найвище признання зложили цьому скромному закарпатському священикові галицькі мовознавці, як Сімович, Панькевич, Бірчак, Геровський, Перфецький, Возняк і інші. Ми сьогодні, після удосконалення української мови, можемо бути тільки вдячними Божому Прovidенні, що саме в найтяжчих часах нашої історії знайшлися такі відважні і пробоєві діячі у змаганні до мовного та літературного Сіону.

Соборно і величавими концертами, академіями й науковими симпозіумами вшануємо 175-річчя від дня народження Пробудника українського національного відродження о. Маркіяна Шашкевича (1811-1986) та 150-річчя його «Русалки Дністрової», що стала зорею путі українців Західних земель України (1837-1987).

Олександр Дзьобан

ЩО ЧИТАЛИ УЧАСНИКИ «РУСЬКОЇ ТРІЙЦІ»*

У час святкування 150-річчя від дня виходу в світ «Русалки Дністрової» — спільної збірки творів діячів «Русської трійці» — М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького — виникає питання: що було стимулом у культурних прагненнях, що сприяло формуванню суспільно-політичних поглядів передових людей того часу, зокрема учасників «Русської трійці»? Або, іншими словами, який був шлях до «Русалки Дністрової», що читали її автори напередодні виходу в світ цієї книжечки, яка, за висловом І. Франка, була на той час явищем наскрізь революційним.

На ці питання у великій мірі відповідають маловідомі, не використані ще вченими і літераторами «Реєстри читачів» колишньої бібліотеки «Оссолінеум» у Львові за 1832-1836 рр., які нам пощастило виявити нещодавно у фондах відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР.

У чотирьох різного формату і кольору зошитах, пізніше зброшуркованих в одну книжку, є записи відвідувачів читального залу цієї бібліотеки та літератури, якою вони користувалися. При цьому записи власноручні, бо згідно з правилами бібліотеки, читачі повинні були самі вписувати в «Реєстр» свої прізвища, вид занять та назви читаної літератури.

На той час молоді студенти Львівського університету та Духовної семінарії М. Шашкевич, І. Вагилевич і Я. Головацький використовували вільний від обов'язкових занять час, щоб займатись самоосвітою. Тому в «Реєстрах» бачимо їх прізвища, записані часто по два, а інколи й три рази на день. І це тоді, коли читальний зал бібліотеки обслуговував відвідувачів тільки по шість годин щодня.

«Реєстри» читачів розпочинаються записами 30 жовтня 1832 р. Це був час, коли М. Шашкевича вже третій рік як відраховано із семінарії, позбавлено безкоштовного харчування, житла та одягу, коли й рідний батько відвернувся від нього. І тільки його дядько З. Авдиковський, який тоді працював управителем міського будинку для убогих, дав йому притулок. М. Шашкевич допомагав своєму хлібодавцеві в канцелярській роботі, а у вільний час відвідував університетські лекції та займався самоосвітою, читав літературу в бібліотеках, зокрема в «Оссолінеумі». Сюди він завжди поспішав, бо тут його чекали тихі й мудрі співрозмовники.

Перший запис Маркіяна Шашкевича, зроблений у «Реєстрах», датований 1-им грудня 1832 р., а читана книжка — праця польського історика і

*) Ця дослідна праця була надрукована вперше в журналі «Жовтень» ч. XI, 1986, стор. 99-101. Передруковано її повністю з пропущенням несуттєвого абзацу. Автор своїм дослідом дав надзвичайно цінний вклад до вивчення шашкевичіані та доби «Русської трійці».

громадсько-політичного діяча демократичного напряму Йоахима Лелевеля «Дослідження старожитностей», видана у Вильні 1818 року.

Починаючи від 2 по 27 грудня 1832 р., М. Шашкевич працює тут над двотомником І. Раковецького «Правда Руська», де подані норми давньоруського права, а також тексти договорів давньоруських князів Олега та Ігоря з Візантією, Смоленського князя Мстислава Давидовича з Ригою тощо. Тексти цих договорів мали паралельний переклад польською мовою та широку передмову з історичним нарисом звичаїв побуту, мови давніх слов'янських народів узагалі й руського зокрема.

Згідно з «Реєстром», 16 січня 1833 р. М. Шашкевич читав тут цінний збірник українських народнопісенних творів під назвою «Малороссийские песни, изданные М. Максимовичем», що вийшли у Москві 1827 р. Тут було опубліковано велику кількість ліричних, побутових, обрядових та інших пісень, і з них близько двох десятків — зразки народної історичної поезії, а також вступна стаття. До цієї збірки пісень М. Шашкевич пізніше звертався ще багато разів.

26 і 29 січня того ж року М. Шашкевич працює над книжкою визначеного чеського і словацького філолога-славіста П. Й. Шафарика «Історія слов'янської мови та літератури всіма наріччями», що була опублікована німецькою мовою у Празі 1826 р. В лютому місяці Шашкевич звертався до цієї праці ще 9 разів, а 7 лютого, крім цієї книжки, він бере для роботи ще й німецько-сербський словник, 12-го і 13-го лютого М. Шашкевич записує собі в «Реєстр» працю давньоримського історика Т. Лівія «Історія Риму».

В березні 1833 року М. Шашкевич читає розвідку орієнталіста і слов'янознавця В. Маєвського «Про слов'ян і їх побратимів», в якій йдеться про літературу Індії мовою санскриту, наведені фрагменти граматики цієї мови тощо; один день знайомиться з працею І. Даниловича «Літописець Литви і хроніка руська» (1827 р.), а чотири дні досліджує першу наукову граматику слов'янської мови, яку написав видатний слов'янський вчений, один із творців народного і культурного відродження словенців В. Копітар.

Найбільш цікаві записи зробив М. Шашкевич у травні 1933 р. Бібліотека «Оссолінських» працювала уже за літнім графіком — до й після обіду. Так, від 20 по 30 травня майбутній поет відвідав цю бібліотеку 12 разів. Зокрема, 20 травня записує собі праці М.І. Попова «Славенские древности или приключения славенских князей» (3 ч. 1771 гг.), 21 травня тричі записав, очевидно, відлучаючись до інших обов'язкових занять, книгу «Древнерусские стихотворения, собранные Киршею Даниловым» і опубліковані К.Ф. Калаїдовичем 1818 р., 23 травня знову читає ці ж поезії, а 24, 25, 29 і 30 травня із захопленням зачитується геніяльною пам'яткою давньоруської літератури «Словом о полку Ігоревім».

Слід відзначити, що першим із діячів «Руської трійці», як свідчать записи в «Реєстрах», «Слово о полку Ігоревім» читав Я. Головацький. Тут під датою 19 березня 1833 року рукою Я. Головацького записано «Пожарс-

кого Слово о полку Игореве», тобто переклад «Слова» російською мовою, здійснений Я.О. Пожарським і опублікований 1819 р., а дещо раніше (2.III. 1833 р.) було записано, що Я. Головацький читав польський переклад «Слова» А. Бєловського.

У цей час М. Шашкевич робить перший український переклад цієї найвидатнішої літературної пам'ятки Київської Русі. Щоправда, до нас дійшов тільки переклад «Плачу Ярославни», здійснений ритмічною прозою. Автограф цього поетичного за своїм звучанням, точного перекладу також зберігається у відділі рукописів Львівської бібліотеки АН УРСР. На невеликих аркушах паперу чітким, характерним для молодого поета почерком записаний текст перекладу. Тут же Шашкевичеві копії «Плачу Ярославни» чеською і німецькою мовами, зроблені В. Ганкою.

Зіставлення записів в інвентарних книгах бібліотеки «Оссолінеум» із «Реестрами» дає підставу твердити, що діячі «Руської трійці» читали як перше видання «Слова» (1800 р.), так і російський переклад його здійснений Я.О. Пожарським. До речі, обидві ці книжки донині зберігаються у Львівській науковій бібліотеці АН УРСР.

Багатими за кількістю відвідувань і читаної літератури були для М. Шашкевича літні місяці 1833 року. Так, у червні він відвідав цю бібліотеку 18 разів, у липні — 17, серпні — 14 разів. По декілька днів читав тоді такі праці, як уже згаданий збірник пісень М. Максимовича, збірку російських народних пісень І.Г. Прача, де було опубліковано низку українських народних пісень; книги представника чеського відродження Йосифа Дубровського, його ж збірник «Славін» з великою кількістю відомостей з етнографії, мітології, історії, мови та літератури слов'янських народів. Три дні опрацьовує окремі випуски «Известий Российской Академии» за 1815-1822 рр. Перший том «Історії Російської держави» М. Карамзіна поет читав два дні, по три дні працює над неперіодичним органом «Річники Варшавського товариства приятелів наук» і окремими випусками розважально-освітнього альманаху «Даніца» за 1826-1829 рр., що виходив під редакцією В.С. Караджича і містив філологічні, історичні праці та фолклор. У той час поет досліджує тритомне видання Ф. Челаковського «Збірки слов'янських народних пісень», окремі випуски «Часопису чеського музею», описову поему польського поета М. Гославського «Поділля» тощо.

У вересні 1833 р. М. Шашкевич відвідав читальний зал цієї бібліотеки два рази: 12 числа читав підшивку урядової газети «Тигоднік Петербурзькі» за 1831 рік, а 23 вересня «Хроніки» польського історика XVII ст. М. Хвалковського. У зв'язку з санітарними роботами в бібліотеці в жовтні немає жодного запису про відвідування читачами читального залу. Зате в листопаді значний зрост числа відвідувань — у Шашкевича 18 відвідувань, у І. Вагилевича — 14, у Я. Головацького — 3. М. Шашкевич читає у цей час російські видання, літературу з питань славістики, у тому числі збірки сербських народних пісень В.С. Караджича, «Известия Российской Академии».

З окремих випусків «Ізвестий» М. Шашкевич переписав собі частини поеми відомого чеського поета і слов'янського культурного діяча В. Ганки «Краледвірський рукопис» у російському перекладі О.С. Шишкова («Елень», «Забой, Славой, Людек»), які дотепер зберігаються в особистому архіві поета. Російські переклади допомогли поетові перекласти ці твори українською мовою, що були призначені для «Зорі», а ввійшли до «Русалки Дністрової».

У грудні 1833 р. М. Шашкевич записує собі в «Реєстр» працю польського історика XVI ст. М. Стрийковського «Хроніка польська, литовська та всієї Русі». Три дні — 9, 14, 16 грудня знову звертається до першого видання «Слова о полку Игореве», а 7 грудня читає його переклад російською мовою, зроблений Я. Пожарським.

Настав 1834 рік. Після тривалих клопотань М. Шашкевича поновлено слухачем семінарії. Усе менше часу залишається на самоосвіту, поет мусить відвідувати всі обов'язкові заняття. І все-таки йому інколи вдається знайти час для бібліотеки. Так, 16, 25 січня та 20 березня він читає поему чеського і словацького поета Я. Коллара «Дочка Слави». Діячам «Руської трійці» були дуже близькі ідеї дружби і рівності, боротьби проти національного гноблення, які оспіував Я. Коллар у цій поемі. 29 січня та 18 лютого поет досліджує працю українського та білоруського письменника, філолога й церковно-освітнього діяча XVII ст. Мелетія Смотрицького «Граматика словенська», яку М.В. Ломоносов разом з «Арифметикою» Л. Магницького свого часу назвав «воротами своєї ученості».

У «Реєстрі» під датою 14 травня 1834 року рукою директора «Оссолінеума» К. Слотвинського записано, що згідно з розпорядженням австрійських властей з того дня бібліотека для читачів закривається на невизначений час. Це викликане тим, що поліція виявила заборонену літературу, видану в друкарні, що була при «Оссолінеумі». Проводилось слідство, яке закінчилось тим, що К. Слотвинського ув'язнено на 8 років у фортецю Куфштайн, а бібліотеку для читачів закрили. Заборона обслуговування читачів, очевидно, не відразу ввійшла в силу. Після двохтижневої перерви, з 1 липня по 31 жовтня 1834 р. бачимо нормальнє відвідування читачами бібліотеки, у тому числі діячами «Руської трійці». М. Шашкевич зробив тут останній запис 17 жовтня, читаючи вже згадану «Історію слов'янської мови й літератури...» П. Шафарика. Проте з 3 листопада 1834 р. по 8 жовтня 1836 р. в «Реєстрі» є тільки поодинокі записи читачів, часто 1-2 відвідування на місяць. І. Вагилевич і Я. Головацький останній раз тут записані 21 лютого 1836 року.

«Руська трійця», у бібліотеці Оссолінських не була самотня. У різні дні тут було до 30 відвідувачів. Серед них часто записані такі їх друзі та однодумці, як М. Кульчицький, Лопатинський, Покинський, брат М. Шашкевича — Микола, брат Я. Головацького — Іван; серед польських діячів культури — Жегота Паулі, Люціян Семенський, чех Ян Православ Ковбек та ін.

Усього згідно з «Реєстрами» М. Шашкевич відвідав читальний зал «Оссолінеума» 183 рази, І. Вагилевич — 111, Я. Головацький понад 80. Якщо простежити за літературою, що її читали І. Вагилевич та Я. Головацький, то вони працювали переважно над виданнями, перерахованими у списку М. Шашкевича. Крім того, І. Вагилевич цікавився поезією, літературою з історії Польщі та країн Сходу, працями з філософії. Тут є його записи поетичних збірок таких письменників, як Ю. Словацький, С. Вітвіцький, М. Ходзько. З січня та 11 березня він читав працю Й. Лелевеля «Історія Давньої Індії», де йдеться, між іншим, про зв'язки цієї країни з європейськими державами. 28 серпня знайомиться з працею К. Вольнея «Подорож до Сирії та Єгипту». Декілька разів записані в нього твори німецького філософа 2-ої половини XVIII ст. Й.Г. Гердера.

Із праць, зареєстрованих Я. Головацьким, яких немає у списках читаної літератури в М. Шашкевича та І. Вагилевича, слід згадати драматичну трилогію Й.К. Шіллера «Валленштейн», поему А. Міцкевича «Конрад Валленроде» його ж збірки поезій.

У січні 1833 р. І. Вагилевич 15 разів записує собі в «Реєстр» «Збірки історичних спогадів про давню Польщу», видані польським письменником і істориком Ю.У. Немцевичем, де було опубліковано чимало архівних документів, фрагменти праць малодоступних авторів, зокрема опис України Г.Л. Боплана, листи видатних історичних осіб тощо.

Зауважимо, що ще 3 і 4 грудня 1832 р. І. Вагилевич читав тут збірки чеських поезій, підроблених В. Ганкою під старовинні народні пісні, які були видані 1819 р. під назвою «Краледвірський рукопис». Мабуть, тоді він розпочав працю над перекладом цього твору українською мовою. Підготовляючи переклад до видання, 21 лютого 1836 р. він ще раз бере в «Оссолінеумі» цю працю. Це видно з листів перекладача за 1836 р. до П. Шафарика і М. Погодіна, де йдеться про те, що він готовує до друку повний український переклад твору. В ньому оспіувалась чеська давнина з її битвами за свободу, а своїм змістом твір був спрямований проти австрійського поневолення.

М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький неодноразово зверталися до таких періодичних видань, де публікувались літературні твори, новинки, культурного та наукового життя. Часто бачимо записи львівського тижневника «Розмаїтосці», «Чеського часопису», «Дзенніка Віленського».

Слід відзначити, що не всі записи діячів «Руської трійці» вдалося відчитати. «Реєstri» чекають дослідників джерел творчості Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького. Тут в «Оссолінеумі» та університетській бібліотеці, у цих скарбницях знань «Руська трійця» отримала те, що їм не могли дати ні семінарія, ні офіційні наставники. Тут формувалися передові погляди, проторювався шлях до «Русалки Дністрової».

Михайло Керницький

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ В ЮВІЛЕЙНИХ ДАТАХ МИNUЛОГО

В цей час, коли українська народна мова була витіснена зі школи та літератури, а народ був зубожілій і жив в темряві та злиднях, в селі Підлісся Золочівського району на Львівщині 6 листопада 1811 р. народився Маркіян Шашкевич, який мав пробудити народну свідомість.

Маркіян Шашкевич свої дитячі та шкільні роки провів серед простого народу, наглядно бачив цей занепад і, коли більшість тодішньої інтелігенції відіцуралася свого народу та походження, він разом з Іваном Вагилевичем і Яковом Головацьким пішли проти тодішньої течії й поставили собі за мету, пробудити ці народні приспані маси та поставити їх на рівні з іншими культурними слов'янськими народами.

В хвилинах духового занепаду, зневірі та байдужості, в хвилинах, коли серед тодішньої нечисленної інтелігенції дзвеніла польська або німецька мови, Маркіян Шашкевич перший в Галичині питав «чом же мова її немила, чом ся її стидати маєм, чому чужую полюбляєм».

Разом зі своїми однодумцями вони стреміли до того, щоб усе чужі патріотичні почуття звернути на український шлях, щоб розвіяти «мріяки тъмаві», які оповили Галицьку Землю.

Чистою народною мовою промовив він до сонних та байдужих своїх земляків, вилив в ній жаль і біль свого народу та оспівав красу рідної землі. У своїх піснях уболівав над татарським лихоліттям, оспівав князя Ярополка, козацтво Б. Хмельницького, величав бандуристів та з щирою любов'ю обіймав усі українські землі, а своїми науковими дослідженнями та збіркою народних пісень промошував шлях, яким йшов вперед кожний слов'янський народ.

Він розумів, що майбутність належить до нащадків, тому склав одну з перших читанок і був одним з перших реформаторів українського правопису. Він був першим, який незважаючи на наслідки, осмілився виступити українською мовою прилюдно з проповіддю, які до цього часу виголошувано тільки по-польськи.

Найбільшою заслугою Маркіяна Шашкевича є те, що він разом зі своїми друзями, переборюючи цензурні перешкоди, видав у 1837 році в Будимі (Будапешті) на Угорщині перший альманах віршів «Русалка Дністровська», написаний української мовою.

Поява цієї невеличкої за змістом книжечки свідчила, що погорджувана народна мова, має право зайняти своє місце в колі вільних народів.

Хоч до Галичини, з надрукованих 1000 примірників, дісталося лише 100, проте вони зуміли пробудити приспану національну свідомість. Маркіяна Шашкевича вважають «Подвижником і Вісником відродження Галицької України».

Коли йшла боротьба в українському культурному суспільстві, якого правопису повинні вживати українці, він у своїй критичній розвідці «Азбука і абецадло» став на захист своєї старовинної старослов'янської азбуки, яку слід тільки дещо зреформувати, а не позичати іншого правопису в чужинців, коли в нас є свій рідний. Здорова його думка перемогла і якщо ми сьогодні вживаємо старослов'янської азбуки, то до певної міри це заслуга Маркіяна Шашкевича то його однодумців.

Несподіваний виступ молодого діяча, був не до вподоби тодішнім вищим церковним властям і вони його почали переносити з села до села. Злиденне життя, а до цього хвороба, якої набрався ще під час навчання, підірвали його молоде життя і він у повному розквіті творчих сил, на 32 році життя помер. Похоронено його в селі Новосілках, де він останнім часом працював.

М. Шашкевич прокладав дорогу народному відродженню, однак йому не судилося побачити плоди своїх рук та розуму. Він виспівав собі «що вихор свисне, мороз потисне, краса змарніє, головоњку склониш, листочки зрониш, жаль серцю буде». Відійшов предтеча, який закликав свій народ до боротьби за своє пробудження.

Хоч літературна спадщина Шашкевича невелика, проте за його кличем пішла вся передова демократична інтелігенція, пішла в народ та стала його послідовником. До його послідовників належав також Іван Франко, який назвав його альманах «Русалка Дністрова» революційним твором.

Справді треба було мати сміливість революціонера, щоб складати вірші, писати статті й подавати пісні мовою, яку влада та «вчені мужі» називали мертвою; потрібно було мати мужність борця, щоб називати письменників і діячів Східної України своїми, а Богдана Хмельницького, Северина Наливайка й опришків, таких ненависних шляхті, змальовувати як народних героїв. Тільки геніяльна та смілива людина в тогочасних умовах, в умовах переслідування української культури, могла робити переклади з мов слов'янських народів, доводячи життєвість, рівноправність і велику силу мови України.

«Русалка» — писав І. Франко — це немов неясний прорив чуття людського серця... чуття — і панцина і задума — і всесторонній притиск. Такі братолюбні поривання — і холодна мертв'яча доля народу».

У 50-річчя смерти і 100 річчя народження Маркіяна Шашкевича рішено, що тіло «Пробудителя Галицької України» повинно спочивати не в глухому селі Новосілках, а в столичному місті князя Льва, де він створив свою «Русалку Дністрову».

В 1893 році з великими почестями перевезено тлінні останки Шашкевича з села Новосілок до Львова і поховано їх на почесному місці на Львівському Личаківському кладовищі. На його могилі поставлено пам'ятник, на якому біля трираменного хреста стоїть скорбна сумуюча, зажурена жінка, склонивши голову перед борцем що на землі князя

Данила вказав вірний шлях українському галицькому народові до дальшої боротьби.

В сторіччя народження Маркіяна Шашкевича, в 1911 році, галицькі українці вшанували вроčисто цю знаменну подію.

Не було міста й села в Галичині, де жили українці, щоб не вшановано пам'яти поета — «пробудителя».

Однак найбільша з усіх відбулася вроčистість у родинному селі поета Підлісся та у Львові.

29 жовтня 1911 р. спеціальним поїздом зі Львова до Підлісся прибуло коло 1000 осіб на станцію Ожидів, звідкіля пішком або на підводах попрямували до Підлісся на Білу гору. Прибував народ також поїздами зі Золочева та Бродів. На Підлісській горі зібралося до 15 тисяч народу. На вершині гори споруджено металевий хрест заввишки 18 м, який виготовлено у Львові в майстерні Михайла Стефанівського.

Селяни Підлісся Іван, Василь і Антін Стефанові, які були співвласниками частини гори, подарували свої ділянки під пам'ятник. Це на тодішній час був великий патріотичний вчинок.

Після кількох промов організовано похід перед пам'ятником, у якому взяло участь 20 громад, 50 читалень і понад 50 гімнастичних товариств, а також велика кількість народу.

З великої кількості вінків, кілька було покладено на пам'ятнику з написами:

«Станиславівська земля — Віщому Маркіянові», «Від Українських Товариств Сокальської землі», «Вдячні богослови безсмертному Маркіянові», «Від Мачуха з російської України», «Учителеві Галицької України — дівочі школи РТП».

Прийшло безліч телеграм з усіх сторін Галичини, а також зі Східньої України, а саме:

«Українське громадянство Києва з-над широкого Дніпра Славути, шле рідному селу Маркіяна свій гарячий привіт. Нехай невмирущий дух національного апостола вашого, повіки і віки єднає Україну Наддністрянську з Україною Надніпрянською».

Від редакції газети «Рада» в Києві:

«Довічна слава тому, хто на сторожі свого народу поставив рідне слово».

Від редакції педагогічного журналу «Світло»:

«Нехай живе вічно ясна пам'ять його».

Від українського театру М. Садовського в Києві:

«Вітаємо любих земляків зі святом Маркіяна Шашкевича. Ми духом з Вами».

Оперний співак Модест Менцінський написав:

«Нехай зірка безсмертного пробудителя українського слова далі світить його народові на шляху розвитку, нехай охороняє і благословить. Ідіть, Брати, своїм шляхом з радістю як герой до побіди».

Від невідомої українки з Парижа та багатьох інших.

Друге величаве свято відбулося у Львові 6 листопада 1911 р.

На сторінках львівської газети «Діло» від 6 листопада 1911 р. № 24, так написано:

«По Підліссю Львів. По родинному селі Маркіяна — столиця Галицької України, яку Маркіян Шашкевич збудив з вікового сну до нового національного життя. Ні, не столиця Галицької Русі, а це ціла Галичина — Русь зібралася зі своїми делегаціями до своєї столиці, щоб віддати поклін відновителеві рідного слова, в соті роковини його народження».

На площі св. Юра зібралася велика кількість народу. О 12 годині біля входу до Святоюрського собору відкрито мармурову плиту, обрамлену гуцульським орнаментом, з написом:

«1811-1911. Пам'яті Маркіяна Шашкевича поета, подвижника, віsnika відродження австрійської Русі».

Вона споруджена за проектом архітектора Лушпинського.

Після цього похід попрямував вулицями Львова на Личаківське кладовище, на могилу Маркіяна Шашкевича. В поході взяло участь понад 4000 членів гімнастичного т-ва «Сокіл», велика кількість університетської молоді й молоді зі середніх шкіл та багато народу з усіх сторін Галичини. окрему частину творили вінки. Попереду несено вінки зі сіл, потім з міст, а відтак від крайових і львівських організацій та товариств. Усіх вінків було 346, усіх делегацій 1005. Похід попрямував на Личаківське кладовище і тривав годин дві. У поході взяло участь до 10 тисяч осіб. Вечором в народному домі відбувся концерт, другого дня у Львівській філармонії на концерті виступала оперна співачка, член італійської опери «Де ла скала» в Медіолані Соломія Крушельницька. Вперше була виконана мішаним хором «Дністров'янка», написана Людкевичем на честь поета.

Крім цих двох величавих свят, в усій країні відбувалися вроочистості на честь поета в багатьох селах, а також містах, а саме: в Ярославі, Збаражі, Кам'янці-Струміловій, Тернополі, Станиславові, Буську, Копичинцях, Мостиськах, Добромилі, Раві-Руській, Комарні, Гусятині, Городенці, Калуші, Підгайцях, Скалаті, Перемишлянах, Сколім і Самборі. У деяких містах, крім урочистих концертів і святкувань, вмуровано й відкрито меморіальні плити, а саме: в Бориславі, Самборі, Дрогобичі, Тустановичах, а в Винниках, Сокалі, Бібрці й Ходорові названо вулиці в честь поета.

У Перемишлі, в соборній церкві, вмуровано плиту з бельгійського мармуру, на якій написано:

«Віра серця його, як Бескид твердо поставилася до любові. Руське ми серце та й віра руська. Першому поетові рідного слова Маркіянові Шашкевичу в столітні роковини його народження — перемиські Русини Р.Б. 1911».

Вулицю Глиняну названо в честь Шашкевича, а на передмісті Вільчу, закладено наріжний камінь під будову школи імені поета. Крім цього

В ПОКЛОНІ ШАШКЕВИЧЕВІ В УКРАЇНІ І ДІЯСПОРІ У 150-РІЧЧЯ НАРОДЖЕННЯ

(Підсумки)

З перенесенням тлінних останків Маркіяна Шашкевича до Львова 1893 р. та тріумфальний в'їзд Маркіяна до столиці короля Данила з передовими представниками українства цілої Галичини, чисельним духовенством на чолі з Митрополитом Львова й Галича та тисячними масами народу, культ Маркіяна Шашкевича поширювався з року на рік та захопив всі верстви і прошарки народу. Побудова пропам'ятного хреста на Білій горі (1911) була своєрідним завершенням цього масового культу Поета. Львів — Біла Гора стали неначе перегукуватися з Шевченківською могилою над Дніпром.

Велич культу Маркіяна Шашкевича чітко віддзеркалив в своєму слові Митрополит Андрей, коли в 1911 р. промовляв над могилою Шашкевича у Львові. Ось його слова:

“Рідко кому дане в довгі літа по смерти довкола свого гробу мати представників цілого свого народу. Великі заслуги, великий талант, навіть великі діла на те не вистачають. І великих людей могили коротко по їх смерті присипує порох забуття. . . А цієї могили о. Маркіяна не забуде народ довгі століття, бо збирати його буде біля неї велика ідея, що перед роками була могучим товчком цілого нашого відродження, а днес є для нас і навіки стане криницею цілющої води, що зрошує лани нашого церковного й народного життя і все відсвіжую зелень надії на будуче. . .”

(Продовження з попередньої сторінки)

пам'ять поета вшанували й українці, які проживали поза Галичиною. Цікаво святкували 100-річчя з дня народження поета винницькі українці. Була укладена з каміння могила у вигляді кургану, закінченого березовим хрестом. Після відкрито меморіальну плиту, вмуровану в церковній стіні, на якій вирізьблено:

«1811-1911. Пам'яті Маркіяна Шашкевича поета, подвижника й вісника відродження Галицької України-Русі. Винницькі українці».

Потім похід пройшов новоназваними вулицями: Шевченка й Шашкевича, а перед будинком читальні відбулася дефіляда перед портретом поета. На чолі походу іхав кінний загін у козацьких строях.

Маркіяна Шашкевича поставлено поруч Т. Шевченка і І. Франка, доказом чого була меморіальна плита, яку вмуровано 1912 року в с. Уричі. В мармурі вирізьблено напис:

«В честь Т. Шевченка, М. Шашкевича і І. Франка».

Амплітуда Шашкевичівського культу вдержалася а то й скріпилася на західно-українських землях, коли вони опинилися під зaimанчиною Польщі. Кожнорічно відбувалися масові прощі до могили поета й його пам'ятника. Остання велика відвідувальна маніфестація біля могили Поета і його Білої Гори відбулася в 1941 р. Під час воєнної хуртовини та включення західних земель в загально-український масив УССР культ поета понизився і ступнево став затиратися. Щойно в 1961 р. з нагоди 150-річчя народження Пробудителя студенти Львівського університету на чолі з своїм ректором Лазаренком відвідали Білу Гору й могилу на Личаківському цвинтарі і там провели святкову програму. В тому ж році в селі Підлісся побудовано пам'ятник (погруддя) поетові, якого ініціював ректор Львівського університету ім. Івана Франка Е.К. Лазаренко. Погруддя спорудив скульптор А.П. Кривавич.

В тому самому часі до села Підлісся з'їхалися композитори, художники, літератори, вчені, вчителі й інші й вони окремою науковою сесією (мітингом) під кермою Вченої ради Філологічного факультету Івано-Франківського університету віддали шану Маркіянові.

З нагоди 150-річчя з'явилося декілька невеличких праць а серед них в «Бібліотеці Поета» були опубліковані твори Поета п.н. «Маркіян Шашкевич — Твори» (Київ, 1961, стор. 172). Характеристичним однак те, що серед цих творів пропущено «Русланові Псалмі», явище типове для советської цензури, яка тим самим нагадала долю «Русалки Дністрової» австрійських часів.

Щойно в 1972 р. у видавництві художньої літератури «Дніпро» в Києві з'явилася повна фотокопія «Русалки Дністрової» зі вступною статтею О.І. Білецького. Згадати годиться, що в 1961 р. поставив в Підлісся згадуваний Львівський університет ім. І. Франка мармуровий постамент з написом: «Тут була хата, в якій 6 листопада 1811 р. народився Маркіян Шашкевич». В Підлісся построено також в тому часі меморіально-літературний музей, який, як довідується від відвідачів з України не користується належною опікою. До більших праць в Україні про Шашкевича належить також твір Михайла М. Шалати «Маркіян Шашкевич — життя, творчість і громадсько-культурна діяльність», (Київ, 1969).

Серед української діаспори 150-річчя з дня народження Маркіяна пройшло масово, святочно й гідно. Святкування ці нагадували багатьом часі культу Маркіяна Шашкевича на Рідній Землі. Вершком цих святкувань були місяці листопад і грудень 1961. Тон святкуванням задавав Центральний Ювілейний Комітет у Філадельфії, який теж в тому часі перевидав «Русалку Дністрову», на жаль, без жодного святкового вступу та літературно-історичного коментаря. Було це четверте видання «Русалки Дністрової». В тому часі присвячено поетові окремі вірші, названо вулиці й площини іменем Пробудителя в різних осередках українського поселення. Проведено праці над пам'ятником і парком ім. М. Шашкевича у Вінніпезі, де в 1943 р., в сторіччя смерті Маркіяна був вже споруджений пам'ятник.

Музей Маркіяна Шашкевича в Підлісся

Після святкувань 150-річчя закінчено праці біля пам'ятника, якого висунено на видне місце а біля нього впорядковано з помічю міста Вінніпегу парк імені Маркіяна Шашкевича. В цьому меморіальному парку є декілька інших пам'яток міста, а серед них пам'ятник українським пionерам та пам'ятник українським воїнам.

Шашкевичівські святкування натхнули діячів Вінніпегу до створення Інституту — Заповідника Маркіяна Шашкевича, який поставив собі за завдання опікуватися парком Маркіяна Шашкевича та видавати збірник «Шашкевичіяна», присвячений життю, творчості й культові Маркіяна Шашкевича. Перше число цього збірника з'явилось в листопаді 1963 р. По кінець 1986 р. з'явилось понад 40 чисел. Незмінним редактором цього журналу став Михайло Марунчак, який впродовж п'яти останніх років також очолював Інститут-Заповідник. Очолювали його передтим: Ярослав Рудницький, Олександер Баран, Ярослав Розумний, а в редакційному складі були ще Анатоль Курдидик і Роман Коваль.

До тривких праць, що були присвячені Маркіянові на заході треба зачислити теж більшу (в дійсності, найбільшу досі) монографію про Маркіяна, пера Степана Шаха п.н. «о. Маркіян Шашкевич та Галицьке відродження», видання Українського Християнського Руху (Париж-Мюнхен, 1961, стор. 230) та студію Луки Луціва «Маркіян Шашкевич: біографія і характеристика творчості», з додатком оригінальних творів поета (Нью Йорк, Свобода, 1963).

Обширно звів підсумки шашкевичівських роковин з нагоди 150-річчя народження Пробудника редактор Шашкевичіяни М.Г. Марунчак в своїй праці «Маркіян Шашкевич на тлі доби» (Загальна Бібліотека «УКТ», Вінніпег, 1962). Він теж став редактувати видання «Бібліотеки Шашкевичіяни»,

ХИМЕРНА ДОЛЯ ІВАНА ВАГИЛЕВИЧА

(2.9.1811 — 10.5.1866)

Іван Вагилевич, поет-романтик, діяч галицького відродження, друг і співробітник незабутнього Маркіяна, заслужився своєю співучастию у створенні славної «Русалки Дністрової», що зробила великий злам у духовому житті Галицької України й дала початок розвиткові нашого письменства в живій народній мові. Він же один із членів «Руської Трійці», видатний галицько-український діяч 1940-х років, етнограф і археолог. Тому слід його згадати цього року, в 175-ті роковин з дня його народження, а 120-ті роковини з дня смерті.

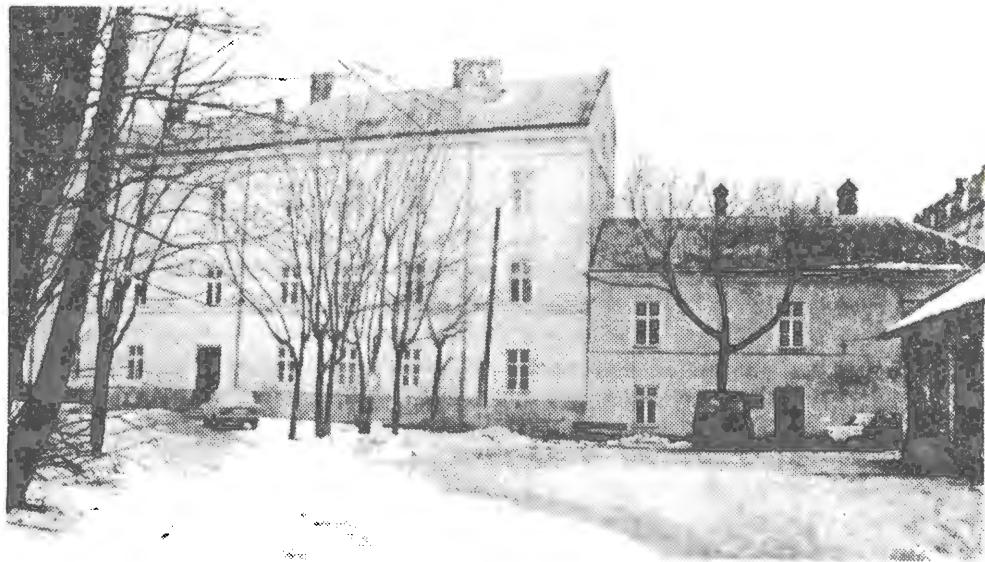
Народився 2 вересня 1811 року в родині о. Миколи Вагилевича в Ясенові Горішньому, Калуського повіту. Він мав ще двох братів і сестру. Брат Михайло був священиком у селі Княжолуках Долинського повіту, а брат Микола — урядовцем. Нормальну школу закінчив у Бучачі, гімназію в 1824 році у Станиславові, а Духовну семінарію в 1839 р. у Львові. Вже в гімназії цікавився піснею і поезією, захоплювався „Енеїдою“ Котляревського, збіркою пісень Максимовича та іншими зазбречанськими виданнями. В Духовній семінарії заприязнівся з ентузіастами народної праці М. Шашкевичем і Я. Головацьким, і в 1832 р. разом з ними створив гурток «Руська Трійця» для праці на користь рідного народу. Всі три зобов'я-

(Продовження з попередньої сторінки)

в якій з'явилися такі праці, як «Азбука й Абецадло» Маркіяна Шашкевича, «Згадка за Маркіяна Шашкевича во вічную Єго пам'ять», пера Миколи Устияновича та інші. Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича придбав багатий архів зі шашкевичіані та спеціалізовану шашкевичівську бібліотеку. В початках він приміщувався в Т-ві «Рідна Школа», а останньо в «Українській Вільній Академії Наук» Канади.

До цінних здобутків Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича належить видання портрету о. Маркіяна Шашкевича, якого оформив митець Роман Коваль. Зроблено також декілька документальних фільмів з Шашкевичівських роковин, як 150-річчя від дня народження, 140-річчя «Русалки Дністрової» та інших.

Інститут-Заповідник, щоб гідно вшанувати Маркіяна Шашкевича з нагоди його 175-річчя від дня народження та 150-річчя від появи «Русалки Дністрової», поробив заходи на полі української науки відносно Шашкевичівської конференції (1986-1987) та перевидання «Русалки Дністрової» з літературним вступом в шести мовах, крім української, в мовах тих країн, в яких проживають українці в діаспорі. Поява нового видання «Русалки Дністрової» визначена на першу половину 1987 р., цебто точно в стоп'ядесятіччя (1837-1987).

**Будинок, в якому мешкав Маркіян Шашкевич.
Тепер — вул. Коперника, 27.**

залися тоді невтомно працювати для добра народу та розвивати його мову й письменство. Кожний з них вписав до альбому «Руська Зоря» свій клич і прибране ім'я. Всі три взяли собі старі дохристиянські імена, щоб підкреслити давність походження українського народу. Вагилевич прибав собі ім'я Дашибор. Праця в „Руській трійці“ розбудила у Вагилевича ще більше зацікавлення етнографією і фольклором. Він вивчав народне життя, побут, звичаї, записував пісні, провадив археологічні та історичні досліди. Ходив по Галичині і списував перекази. Все життя мріяв про те, що дістане катедру української мови, і про це писав 1839 р. до Погодіна, але мрія його не здійснилася. За участь у виданні „Русалки Дністрової“ і за те, що листувався з закордонними вченими його усунули з Духовної семінарії аж у 1845 р., по великих заходах і проханнях, прийняли його назад. Мав деякі труднощі з висвяченням, бо духовна влада зволікала, закидаючи йому зв'язки з закордонними людьми і навіть неприхильне ставлення до церковної унії. Вагилевих листувався тоді в Плятоном Лукашевичем, Ізмаїлом Срезневським, Погодіним і Шафариком. Висвятили його аж 1846 року. Став приходником у Нестаничах, Золочівського повіту.

Парафія була дуже бідна, тому в 1848 р. Вагилевич її покинув і почав у серпні 1848 р. з доручення «Руського собору» видавати у Львові політичний часопис «Днівникъ Рускій». Щоб торпедувати працю Головної

Руської Ради, поляки за допомогою угодових елементів створили «Руській Собор» з газетою «Днєвникъ Рускій». Та організація пропагувала політичний союз русинів під зверхністю польської шляхти. Вагилевичу запропонували місце редактора, і він прийняв. Але «Рускій Собор» і «Днєвникъ Рускій» не знайшов багато прихильників серед нашого суспільства і вже восени того ж року газета перестала виходити, вийшло лише кілька чисел, народною мовою латинськими буквами. Крім політичних статей, Вагилевич помістив там кілька гумористичних оповідань і економічну розвідку «Відки взялися лани і пани?»

Участь у тій газеті й публіцистична діяльність його редактора мали фатальний вплив на дальнє життя Вагилевича. Він опинився без праці. Покинувши самовільно парафію, перенісся з родиною до Львова. Духовна влада відмовилася привернути йому душпастирські права. Він пробував спершу перейти на латинський обряд, але римо-католицький єпископ відмовився прийняти його до своєї Церкви. Тоді Вагилевич перейшов на протестантизм. По великих клопотах дістав дуже лихе платне місце в бібліотеці Осолінських, де вложив багато праці в нове видання словника Лінде й почав наукову працю про початки Слов'янщини й Польщі, яка залишилася в рукописі. Далі був перекладачем у губерніяльному уряді, коректором польських часописів «Газета Львовска» і «Глос», працював теж у міському архіві. Тоді купив маленький домик на одній бічній вулиці Зеленої, яку потім назвали вулицею Вагилевича. На тій посаді й помер 10 травня 1866 року, не мігши видобутись з дуже прикрих матеріяльних обставин.

Напередодні смерті відвідав його Я. Головацький. Тоді дружина вмираючого почала просити гостя, щоб він вплинув на чоловіка й намовив його вернутися до греко-католицького обряду. Але Вагилевич і слухати не хотів.*) Подібні заходи були теж збоку знайомого Ходзінського, який намовляв Вагилевича прийняти римо-католицизм. Але Вагилевич не погодився і помер протестантом. Про останні хвилини життя Вагилевича згадує Головацький у статті «Доля одного галицького-руського вченого» в «Київській старині» 1883 р.

Поховали Вагилевича на Личаківському кладовищі в євангелицькій секції. В похороні взяло участь багато українців і поляків.

Руська чи то українська справа 1848 року викликала дуже жваву політику серед поляків. Затривожені подіями з 1846 року (т. зв. галицька різня шляхти) і маючи надію при конституційному ладі цілком опанувати Галичину, поляки дуже налякалися розбудженого українського руху, який виразно став по боці австрійської династії, тому старалися з'єднати собі українців. Справа русько-польської згоди була обговорювана в колі польських аристократів в домі князя Пузини, де схвалено видавати газету живою народною мовою, але латинськими буквами. Виконати цю затію доручили поляки Вагилевичеві.

* Його кілька разів попередні старання повернення до священичого стану в греко-католицькому обряді не мали успіху — Ред.

Ярослав Гнатів
Роман Горак

ТАМ, ДЕ НАРОДИЛАСЯ «ЧИТАНКА»

У 1912 році, коли закінчилися святкування 100-ї річниці від дня народження Маркіяна Шашкевича, у тижневику «Неділя», що був додатком до щоденної газети «Діло», Василь Щурат опублікував невелику розвідку «У Захара Авдиковського», уперше звернувши увагу на те, що саме Захар Авдиковський мав найбільший вплив на формування свідомості Маркіяна Шашкевича. До своєї розвідки В. Щурат долучив рисунок будинку, в якому на той час мав би жити Захар Авдиковський у Львові. Це невеликий одноповерховий будинок на території забудівель костьолу святого Лазаря. Рисунок виконав службовий урядовець магістрату Ф. Ковалишин, а Василь Щурат зазначив, що цей будинок стоїть ще й досі, хоча й зазнав делилькох перебудов. Це було єдине меморіальне місце Маркіяна у Львові. Давно вже були знесені і перебудовані приміщення духовної семінарії, у якій навчався і жив Маркіян. Залишився лише оцей будинок, якого доідав грибок, і він поволі осідав під власною вагою. У перші дні бомбардувань міста Львова фашистською авіацією бомба влучила в будинок, і від нього немає і сліду.

Залишалось хіба уточнити місце, на якому він стояв. І тут почалися несподіванки...

У 1830-31-му роках картограф Телесфор Брохтрупп фон Мюнстерфельд склав карту міста Львова, яка тепер зберігається у Центральному державному історичному архіві УРСР (ф. 742, оп. 1, спр. № 1153). Він був настільки точний, що навіть ратушу, яка згоріла 1826 року, намалював із наполовину відбудованою вежею. Як відомо, відбудова ратуші закінчилася лише в 1835 році, а тому «цісарсько-кірловський пантограф» залишив її ось такою недобудованою. На цій карті є костьол святого Лазаря, є на його території кілька будинків, у котрих мали би проживати убогі, каліки і пристарілі громадяни Львова. На самому початку теперішньої вулиці Ф. Колесси зображений невеликий будиночок сторожа, трохи далі вздовж цієї вулиці стоїть двоповерховий будинок, а між ними, там, де мав би бути той одноповерховий будинок, який опісля нарисував Ф. Ковалишин і в якому, за твердженням В. Щурата, мав би проживати Захар Авдиковський, намальовані грядки. Є на тій карті ще два будинки: один зображений між теперішньою вулицею Ф. Колесси і костьолом святого Лазаря і прилягає до вулиці Коперника, другий — на південний захід від костьолу. Усі ці будинки збереглися: той, що безпосередньо виходить на вулицю Ф. Колесси, має номер 4, другий разом із будиночком сторожа і новими забудовами — номер 2 і, нарешті, той, який прилягає до костьолу святого Лазаря з південнозахідного боку, адресується тепер — Коперника, 27.

На картах Львова з 1848, 1863 і 1871 років, коли вже з'явилися назви вулиць та площ, усі згадані будинки стоять на своїх місцях, появляються нові забудови на території Колесси, 2, відзначена навіть сторожка, а от одноповерховий будинок, нарисований Ф. Ковалишиним, усе ще відсутній. З'являється цей будинок тільки на картах міста з 1890-го року.

Тепер уже можна було сказати напевне: меморіальне місце Маркіяна Шашкевича у Львові не втрачене — не міг же Захар Авдиковський проживати в тому одноповерховому будинку, нарисованому Ф. Ковалишиним, бо того будинку за життя Авдиковського ще не існувало. Тепер залишалась тільки з'ясувати, в якому з будинків — Ф. Колесси, 2, 4 чи Коперника, 17, — жив Захар Авдиковський.

Додаткову плутанину внес опис пригоди, яка сталася із Захаром Авдиковським у серпні 1848 року, про що писали львівські газети. У той день по всіх костильонах відправляли службу, присвячену пам'яті повіщених на Гицлевій горі біля теперішнього Краківського базару керівників польського повстання 1846 року Капусцинського та Вишньовського. Уряд заборонив у цей день правити будь-які поминальні служби, але йшла революція і ніхто того уряду не слухав. Не схотів слухати і ксьондз Томаш Кінцель. Він уже почав богослуження, коли надійшов Авдиковський і заборонив відправу. Це викликало велике обурення серед частини львівської публіки і відтоді Захара Авдиковського почали всюди переслідувати, грозили побити і навіть убити. Так ось, описуючи ці пригоди, газети повідомляли, що Кінцель, який зрештою, і не мав права самостійно займатись релігійною практикою у костильолі святого Лазаря, бо плебаном тут був Мотильовський, самочинно вирішив відправити молебен. За костьольними слугами, жильцями комплексу Лазаря, він зайшов сам, а от за Захаром Авдиковським послав Францішка Беринга. Склалося враження, що Авдиковський не міг жити в будинках, що прилягали безпосередньо до костьолу, тобто на теперішніх Коперника, 27 і Ф. Колесси, 2. Залишався будинок на вулиці Ф. Колесси, 4, до якого від костьолу добрих сто метрів. Усе виглядало логічно, тим більше, що наприкінці XIX-го століття тут справді містилася канцелярія «Будинку вбогих», яка займала нижній поверх, а на горішньому міг жити Захар Авдиковський. Лише пізніше з'ясувалося, що до 1848 року Захар Авдиковський зумів побудувати собі власний будинок неподалік комплексу Лазаря, але за його межами (на теперішній вулиці Грабовського), і перебрався туди.

Остаточні сумніви розвіяв аналіз записів у метричних книгах костьолу святого Лазаря і в так званих „Шематизмах королівства Галіції та Подомерії“. „Будинок вбогих“ значився у них на той час під конскрипційним номером 26 $\frac{1}{4}$. Цим номером позначували будівлі на теперішній вулиці Ф. Колесси, 2 і 4. Для калік і пристарілих громадян Львова відводили будинок із конскрипційним номером 43 $\frac{1}{4}$. На картах і планах міста цей конскрипційний номер відповідає будинку на вулиці Коперника, 27. було б дуже доброе, якби метричні книги зафіксували народження дітей

Захара Авдиковського; тоді б неодмінно був поставлений номер будинку. На жаль, З. Авдиковський так і помер бездітним. Проте після довгих пошукув вдалося знайти один дуже цікавий запис у метричній книзі церкви св. Юрія у Львові. Отож, 26 грудня 1829 року в будинку 43½ відбулося весілля інспектора Антона Черняка, якому було 33 роки, з Анною Авдиковською, дочкою пароха з Олеська Василя Авдиковського, якій було 25 років (ЦДІА УРСР у м. Львові, ф. 201, оп. 4а, спр. 710, с. 33). Отже, Захар Авдиковський видавав заміж свою племінницю від старшого брата Василя із свого помешкання у будинку на вулиці Коперника, 27. Цей факт стверджується і шематизмами з початку 19-го століття, котрі фіксують місце проживання управителя комплексу Лазаря під конскрипційним номером, 43½, тобто в будинку на вулиці Коперника, 27.

Таким чином, із будинком, де мав машкати Захар Авдиковський, сталося якесь непорозуміння. Невідомо, чому Василь Шурат сприйняв одноповерховий будинок, котрий був знищений у війну, за дім, у якому жив Маркіян Шашкевич.

Цей будинок, що тепер на вулиці Коперника, 27, зберігся без суттєвих перебудов, якщо не рахувати інтер'єру і зовнішню «косметику». Як і на карті Телесфора Брохтруппа з 1830-го року, він має два під'їзи: один веде у триповерхову частину будинку, де містився «шпиталь» для хворих і пристарілих, другий під'їзд провадить у невелику двоповерхову частину, перший поверх котрої служив за канцелярію, а на другому поверсі саме й жив Захар Авдиковський. Час пощастив цю споруду: тут усе збереглося, як і за часів Маркіяна: арочні склепіння на обох поверхах, елементи сходів і багато інших деталей, характерних для того часу.

У цьому будинку Маркіян Шашкевич мешкав у 1824 та 1825 роках, коли був учнем 2-ї гімназії, а опісля жив тут з осені 1830 року, тобто тоді, коли його відрахували із семінарії. З листів Маркіяна Шашкевича видно, що будинок вуйка Фервальтера (так з-німецька називали управителя Захара Авдиковського) на горі був ніби рідним домом для однодумців Маркіяна. Тут часто бували Микола Устиянович, Яків Головацький, Іван Вагилевич...

На превеликий жаль, про самого Захара Авдиковського, окрім отих даних, що був управителем „шпиталю убогих“ міста Львова та мав скандал із пресою, нічого більше не було відомо. Навіть коли народився і коли помер.

Ці дані вдалося віднайти. Книга народжень села Підлисся (ЦДІА УРСР у м. Львові, ф. 201, оп. 4а, спр. 407) свідчить, що народився Захар Авдиковський 8 жовтня 1788 року в будинку номер 32, де, зрештою, народився і Маркіян Шашкевич. Його батько Роман Авдиковський, мати Маркіяна Скрипчинська з недалекого звідси Радзивіллова. Прізвище Захара Авдиковського як людини «на державній посаді» з’являється у шематизмах уперше 1815 року серед урядників Львівського магістрату на посаді писаря міської каси. Це надзвичайно скромна посада як на людину,

котра закінчила гімназію та університет, але цілком нормальна, якщо врахувати, що русинам у цьому «королівстві Галіції та Лодомерії» узагалі намагалися не давати ніяких державних посад. Їх займали німецькі урядники, а решта діставалась ставленикам польської шляхти. 1 липня 1816 року згідно з метрикою костьолу св. Андрія (Бернардинський костьол) 30-річний Захар Авдиковський одружується із старшою від себе вдовою Анною де Принц Бавровою (ЦДІА УРСР у м. Львові, ф. 618, оп. 2, спр. 1020, с. 93), а наступного року стає управителем комплексу Лазаря замість Юліюса Гросса. Збереглось дуже багато документів, писаних рукою Захара Авдиковського (там же, ф. 52, оп. 1, спр. 253-273; ф. 146, оп. 85, спр. 551), з яких видно, що Авдиковський був людиною, яка переймалась болем тих нещасних калік.

У 1848 році він член Головної Руської Ради, а в першій українській газеті «Зоря Галицька» під відозвою Руської ради його підпис стоїть першим. Відозва проголошувала, що русини Галичини — це народ український і їх історична доля має бути пов'язана з усім українським народом. У цьому ж 1848-му році він бере участь у з'їзді українських просвітителів, що в історії колись дістав називу «Собор руських учених». Він же ж входить у комісію, яка має вирішити, що робити із залишками спаленої університетської бібліотеки. Помер Захар Авдиковський 18 грудня 1852 року (там же, ф. 201, оп. 4а, спр. 1850, с. 78), а 20 грудня похований на Личаківському кладовищі. Могили його віднайти не вдалося.

У проханні, датованім 31 жовтнем 1831 року і писанім до Львівської консисторії Маркіяном Шашкевичем, говорилося: «Нижчепідписаний цей рік, коли не міг відвідувати університет, не просидів бездіяльно, він... на вимогу управителя Будинку убогих займався навчанням дітей». Ота фраза про навчання дітей внесла багато непорозумінь у біографію Маркіяна Шашкевича, бо дослідники цілком доречно вважали, що Захар Авдиковський мав дітей, дітям був потрібний учитель, і Маркіян став їх учити. Уперше цю думку піdsунув дослідникам Михайло Тершаковець, який віднайшов прохання до консисторії і, м'яко кажучи, доволі довільно переклав його. В оригіналі, як виявилося, мови про дітей Авдиковського нема. Якщо не було дітей у Захара Авдиковського, то кого Маркіян міг учити? Допомогли розгадати цю загадку статут «Будинку убогих» при костьолі Святого Лазаря та списки осіб, що в ті роки там проживали. Отже, відповідно до статуту в притулку мали право жити бідні сироти та діти-каліки, які не могли заробити на своє прожиття. У списку жителів комплексу Лазаря за 1830-31 роки їх значиться декілька. Статут не передбачав їх навчання, і це була ініціатива самого Захара Авдиковського. Чи не тоді в Маркіяна Шашкевича зародилася ідея написати для них читанку? Перший підручник для навчання дітей українською мовою, якому Маркіян Шашкевич дав називу «Читанка для діточок в народних училах руских», вийшов друком лише 1850 року накладом «Галицько-Руської Матиці» у Львові.

КОЛЯДКИ В ЗАПИСІ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

В «Передньому слові» до двотомової збірки «Колядок і щедрівок», надрукованої в XXXV. й XXXVI. тт. «Етнографічного Збірника» Наукового Товаристав ім. Шевченка у Львові, впорядчик і редактор збірки Володимир Гнатюк зазначив, що «колядки почали появлятися вчасно в друку, бо вже бачимо їх у «Русалці Дніпровій» (1837) та в збірці Жеготи Павлі (1839)» (т. XXXV., с. V), а щодо давності записів колядок підкреслив, що по Зоряніві Ходаковському «йдуть записи Ів. Вагилевича з 30-ох років» (сс. III—IV). Між записувачами колядок знайшовся у виказі Гнатюка й другий член галицької «Трійки» Яків Головацький, зате нема ніякої згадки про Маркіяна Шашкевича.

Завдання цих рядків увести Маркіяна Шашкевича в низку найдавніших записувачів колядок. Уможливив це ось-який припадок. Переглядаючи збірочку фрагментів збірників пісень і віршів під ч. 349 рукописного відділу Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка, попав я на зшиток з шістьох листочків сірого паперу (три чвертьзаркуші, складені вдвое і зшиті ниткою). Відразу впав в очі почерк, як знайомий з автографів Маркіяна Шашкевича. На підставі кількох характеристичних для нього літер не тяжко блуо ствердити, що це на п'ятьох перших сторінках збереглися записи Маркіяна Шашкевича. На дальших двох сторінках маємо записи невідомою рукою, а решта чиста. Записи зроблені латинкою, яку транскрибую гражданкою.

Зберігся рукопис «Читанки» (Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР, відділ рукописів, ф. 142). Навіть побіжний аналіз паперу звітів із «Будинку в bogих», які Маркіян допомагав складати Захарові Авдиковському, та паперу, на якому написаний рукопис «Читанки», показує, що вони ідентичні. Більше того, тільки тут, у будинку на вул. Коперника, 27, ця ж «Читанка» була й складена, а не в іншому місці, адже семінарія сувро переслідувала користування будь-якою літературою, а в будинку Захара Авдиковського була багата бібліотека, укомплектована різними рукописами та давніми книжками. Шашкевич мав підручну літературу.

Ще ніхто не знов, що мине декілька років, вийде «Русалка Дністрова» і заговорять про народження української літератури в Галичині. Ніхто й не знов, що тут, в оцій обителі в bogих та приречених, народжувались перші літери і слова цієї літератури, її читанка.

На першій сторінці зшиточка (349/19) маємо колядку:

А в чистім полі близько дороги,
Гей, дай Боже,
Стой наметець дуже шовкови(й).
На тім намітци стой столичок,
На тім столичку гречни(й) молодець,
Гречни(й) молодець (ім'я рек)
Войско збирає, під Львовом стає,
Під Львовом стає, все шерегує,
А своє войско на Львів рихтує.
Як кіньми обернув, Львів ся іздвигнув;
Як шабельков звив, Львів ся поклонив.
Ой, війшли д нему і всі міщани,
Ой, всі міщани, всі предміщани,
Винесли єму мису червоних.
Він того бере, та й не дякує,
А своє войско на Львів рихтує.
Ой, війшли д нему і всі жидове,
Винесли єму етс.
Ой, війшли д нему і всі панове,
Усі панове, всі гетманове,
Вівели єму коникі в сідлі,
Коники в сідлі, шабельки в сріблі,
Шабельку в сріблі, панну в кариті.
Він того бере, красно дякує,
А своє войско ба й шерегує.
Зачав вже войско шерегувати,
Би більше Львова не турбувати.

Шашкевичеві записи творів усної творчості спонукали записувача до спроб оригінальної поетичної творчости. Доказ цього маємо у відгомоні записаної колядки в оригінальній творчості поета. До пролісків поетичної творчости Маркіяна Шашкевича належить таке «Хмелницького обступленіє Львова», написане «стройом народної пісні»:

Ой, у чистім полі да близько дороги,
Там стой наметець великий, шовковий.
А у тім наметці стой стіл тисовий
Да гетьман Хмелницький сидит конець стола,
Молойці козаки стоят доокола.
Да гетьман Хмелницький пише дрібні листи,
По всей Україні розсилає вісти.
Війско куренноє в поход виступало,
Ляхи розроняло да Львів обступляло.
Як гетьман Хмельницький кіньми навернув,

Та й Львів ся здвигнув;
Як гетьман Хмельницький шаблею звив,
 Та й Львів ся поклонив. —
На розсвіті в замку із ручниць стрілели,
А змерком козаки замок підпалили
Да раненъко доокола весь Львів обступили.
Удалили з самопалів — двори погоріли,
А гетьман Хмельницький посли посылав,
 Словами промовляв:
 Як будете миритися,
На окуп винесіт три миси червоних,
На окуп виведіт сто коней вороних.
 Як будете битися,
Мечами рознесу мури високії,
А кіньми розорю двори біленькії,
А у Львові рано всі звони заграли,
А високі ворота остіжом упали.

Наведений Шашкевичів запис колядки вийшов друком 1835 р. в Кракові в другому тому «Kwartalnika Naukow-ого» в статті Вацлава Александра Мацейовського «O Kozakach» що вийшла й окремо з датою 1836, а 1839 р.увійшла до першої книги «Pamietnikow o dziejach, pismiennictwie i prawodawstwie Slowian». Російський переклад (Ореста Євецького) статті Мацейовського «О козакахъ» надрукував «Телескопъ» 1835 р. Не з польського оригіналу, а тільки з російського перекладу статті Мацейовського принотував колядку Олександр Андрієвський в «Бібліографії літератури з українського фольклору» (Київ, 1930, сс. 29-30). У своїй статті Мацейовський признався, що рукописний текст пісні одержав від Казіміра Владислава Войціцького. Її такст навів Мацейовський у своїй статті з тієї причини, що думав, що пісня складена з того приводу, що Хмельницький облягав Львів. Подавши текст, Мацейовський писав: «Русини, співаючи цю думку, згадують завжди ім'я Хмельницького й оповідають, які велики скарби він забрав».

Войціцький був особисто знайомий з Шашкевичем; одержав текст колядки або від нього або від Жеготи Павлі, що увійшов у близькі звязки з Маркіяном Шашкевичем. Бодай в першому томі збірника Жеготи Павлі «Piesni ludu ruskiego w Galicji» (Львів, 1839) наша колядка поміщена між історичними піснями й віднесена до того часу, як Хмельницький облягав Львів (сс. 139-141). А що між паперами Жеготи Павлі в Ягайлонській Бібліотеці в Кракові є незбиті докази, що він мав у себе речі з недозволеної цензурою до друку «Зорі» Маркіяна Шашкевича, можна здогадуватися, що саме «Хмельницького обступленіе Львова» спонукало Войціцького або Жеготу Павлі, а через котрогось із них і самого Мацейовського віднести колядку в записі Шашкевича до облоги Львова військами Хмельницького.

Друга колядка в записі Шашкевича така:

А де ж ти бував, воробіеньку, в неділю?

В неділю рано ясно соненсько сходило.

Ой, бував же я на загіреньку в неділю

А що ж ти видав, воробіеньку?

Ой, видав же я танок дівочок.

Ой, чи є красша як (ім'ярек) наша?

Нема к(р)асшої та й від нашої;

В таночку ходит, перед їм водит.

Надійшов від ні(! ід ній) татуньо єї.

— Ой, час би, доньо (! доню), додому іти,

— Лиш танку дійду, додому піду. —

Таночку дійшла, другого пійшла.

Надійшла від ні матенька єї, — Ой, час...

Надійшов від ні братенько єї, — Ой, час...

Надійшла від ні сестричка єї, — Ой, час...

Додому не йшла етс.

Надійшов від ні миленьки(й) єї, — Ой, час...

Таночку дійшла, додому пішла.

А за сим словом бувай здорована,

Бувай здорована, гречна панно,

Гречна панно (ім'ярек).

Віншусмо ж ти щастя, здоров'я,

Щастьом, здоров'ям та й віком довгим,

Та й віком довгим, розумом добрим.

Не сама з собою, з вітцем, з маткою,

З вітцем, з маткою, з всев челядкою,

Та й з усім домом, зо съятим Богом.

Рости велика до черевика,

Від черевика до чоловіка,

Від чоловіка до старого віка.

І ця колядка увійшла до першого тому цитованого вже збірника Жеготи Павлі, що розбив її на дві окремі ціlosti: про танок дівчини (с. 11) й побажання (с. 13) з ось-яким зазначенням над його текстом: „Цю коляду співають звичайно на кінці інших пісень. Зміст її: побажання молодій донці господаря”.

Таким робом новостверджений збірничок записів Маркіяна Шашкевича дозволяє вказати три нові тексти пісень, що в його записі увійшли до збірника пісень Жеготи Павлі, а саме:

1) А де ж ти бував, воробіеньку, в неділю? (т. 1. с. 11);

2) А за сим словом бувай здорована! (Там, само, с. 13);

3) А в чистім полю близько дороги (Там само, сс. 140-141).

Третю колядку записав Шашкевич таку:

А згору (! згори), здолу вітрец повіват.

Гін, дай Боже.

Дунай вісихат, зільом заростат,
Зільом трепетьом, всіляким цвітом.

Дивній цвіти звірка спасає

Звірка спасає, сиви(й) оленец.

На тім оленци п'ятьдесят ріжків,

П'ятьдесят ріжків, єден тарелец.

На тім тарелци гречний молодец

Органи грає, красно співає.

Надійшов д' нему татуньо єго.

— Ти, сину, сидиш, нічого не видиш.

Турки, татари Підгір вже взяли,

Підгір вже взяли, долів загнали.

— Сідай ми, тату, коло бистрого,

Коня бистрого, меча острого,

Най я поїду, турка догоню,

Своє Підгір'є та й обороню,

Назад оберну, к(р)асше осаджу. —

Ой, догонив го на мівкім брідку,

На мівкім брідку, на жовтім піску.

Де го догонив, там го розбронив,

Своє Підгір'є назад визволив,

Назад визволив, красше осадив.

Всадив три села з многими людьми:

А єдно село з старими людьми,

А друге село з парубочками,

А трете село з паненочками.

Старії люде справи судили,

А парубочки в войску служили,

А паненочки шитінька шили.

А за тим словом етс. ut seperius (як вище).

Малошо відмінну колядку записав Вагилевич; вона надрукована в „Русалці Дністровій” (сс. 37-38) й передрукована звідти в збірнику Жеготи Павлі (т. I, сс. 165-166).

До роздяного матеріялу збірничка Шашкевича належить і ця пародія на відому колядку «Предв'чний родися предь лътви»:

Гаврилко із гори спустив сі,

З'іхав на лід, в ріці заломив сі.

Та й сокиреньку впустив,

Табакерку замочив

Гаврилко.

ЛИСТИ ІВАНА ВАГИЛЕВИЧА ДО ЛЬВІВСЬКИХ МИТРОПОЛИТІВ

Збереглися два листи Івана Вагилевича до львівських митрополитів, а саме, Михайла Левицького та Спиридона Литвиновича, в яких автор висловлює бажання повернутися на лоно Греко-Католицької Церкви. Оба листи змальовують незавидну долю І. Вагилевича та є першоджерельним матеріалом до біографії автора в роках 1848-1857.

Оба листи заподаємо в оригіналах рукопису, без жодних мовних і правописних змін. Вперше вони були друковані в «Записках Наукового Товариства імені Шевченка», т. 59, р. 1906, кн. I. Рік XV.

Пішов він на піч ся сушити,
Узрів пероги, зачав він просити.

Як ся взяв д' ним присувати,
По єдному витягати,
Всі поїв.

Як вже му перогів нестало,
Поліз він на вишку по сало.

Та й він сала не дістав,
Ще до того з вишкі впав,
Розбився.

Сударі взяли там судити:
Що будем з Гаврилком робити.

Озымім его на санки,
Вивезім го в бодляки,
Най гніс.

З маленькими відмінами надрукована ця пародія в другому томі «Колядок і щедрівок» (с. 338) з зазначенням «Зі старого збірника». Таке саме зазначення має поколядъ «А за сим словом бувай здоровा» (с. 300), а зазначення «Зі старого збірника» коляда «А де ж ти бував, воробієньку?» (с. 183). Також ці обидва тексти мають маленькі відміни в порівненні з текстами збірника Шашкевича. Однак все вони три мають своє джерело в збірничку Шашкевича. Але чи вони взяті з збірника Шашкевича безпосередньо чи з якогось давнього відпису з нього, про це не можна нічого сказати, бо в збірнику „Колядок і щедрівок” не можна дошукатись пояснення, що уявляє собою цитований старий збірничок чи збірник і де шукати його. .

ЛИСТ ДО МИТР. МИХАЙЛА ЛЕВИЦЬКОГО

praes. 16 Septemb. 854. N. 54

Wasza Excellencyo!

Udaje sie do stop Waszej Excellencyi, proszac o przyjecie do grona koscioła grecko-katolickiego, z ktorego bylem wystapil. W r. 1848 mieszkalem na wsi jako administrator, majac bardzo szczuple utrzymanie. Co sie podowczas dzialo, jako pogloska powiekszone i spaczone do mnie dochoczilo; — tymczasem ni ztad ni z owad kilkakrotnie obeslano mie listami od tak zwanego sboru ruskiego. Tendencye jego zdawaly mi sie odpowiednie potrzebom czasu, gdyz byly one oswiata ludu na drodze legalnej. Sbor ten wzywal mie do objecia redakcyi swojego pisma; — dlugo wahalem sie, co mi uczynic nalezano, gdyz mialem na uwadze i moje stanowisko i ogladalem sie, aby nie narazic sobie wzywajacych. Nareszcie przyjalem uczyniona mi propozycye w nadziei, ze przyczynie sie z swojej strony do oswiaty ludu, i tem samem bede mogl pracowac nad dalszem swojem wyksztalceniem, nareszcie ze moze w ten sposob jakotako swoj byt poprawie. Przyczem opuszczajac administracye przez niewiadomoce zawiadomilem o tem byl jedynie x. Dziekana. Kiedy pismo przeze mnie wydawane ustalo, w r. 1849 nalezalem do stowarzyszenia zajmujacego sie przekladem russkim xieg ustaw. I tegoz roku prosilem Najprz. Konsjst. o udzielenie sobie jakowej lokalnosci. Na co otrzymalem w. r. 1850 dekret, w którym zostalem skazany na rekolekcye o swoim koszcie na czas nieoznaczony. Kara ta bardzo mie przerazila. Otoz wtedy radzono mi jako jedyny srodek ratowania sie przejsc do kościoła ewangelickiego. Co ja z wielkim zalem uczynilem. Zostawszy w ten sposob bez utrzymania, musialem przemyslac o srodkach do zysia, tak wiec odpisalem konkurs na translature ruska. Wtedy takze w r. 1851 otrzymalem byl mianowanie na zastepce kustosza przy Zakladzie narodowym Ossolinskiego, —a w krotce potem zostala mi powierzona prowizorycznie na trzy lat translatura ruska. Gdy zas przez nowa organizacye taz zostala zwinieta — na przyszlosc jedynie filurami beda mi udzielane roboty translatorskie. Otoz na teraz te roboty i honoraryum, ktore pobieram za korrekte slownika Lindego wydawanego przez Zaklad narodowy Ossolinskiego, nareszcie redakcya Zorzy, ktora maja zamiar poruczyc mi czlonkowie Stauropigii, stanowia srodki mojego utrzymania; ktore przy drozynie terazniejszej sa bardzo szczuple i zaledwie starcza na zycie. Wszelako wszystkie te funkcye uwazalem jako najmniej odpowiednie swojemu powolaniu.

Wasza Excellencya raczy laskawie uwzglednic opowiedziany ustep z mojego zycia, iz wiecej wypadkami nieprzewidzianemi, klore nie mialem sposobnosci nalezycie rozwazyc, zostalem prawie mimo woli zavezwanym objac we Lwowie redakcye, i ze przytem mialem najlepsze checi poswiecic sie dla dobra ogolu. Pozniej zas wszystko cokolwiek mie spotkalo znowislem z najwiecej cierpliwosci, unikajac wszystkiego, coby nawet pozor mialo jakowejjs niecheci. Przeciwnie zawsze przemysliwalem nad srodkami, zeby z zachowaniem przyzwoitosci moglem pojednac sie z kosciolem, od ktorego bylem sie odszczepil. Uwazalem bowiem wyznanie, do ktorego przeszedlem, jako doczesne przyjete, i czujac sie

w nim obcym i opuszczonym, nigdym nie mogl do niego przywyknac, — zwlaszca ze i familijne stosunki coraz dotkliwiej dawaly mi uczuc przykrosc mojego polozenia. Przyczem i sumienie ciagle mie niepokoilo z powodu danego przeze mnie zgorszenia.

Wasza Excellencya raczy laskawie przyjac mie na powrot do grona koscioła grecko-katolickiego, w ktorym sie urodzilem i wychowalem i zostalem poswiecony na kaplana. Z reszta oddaje sie zupelnie na laske Waszej Excellencyi. Najpokorniejszy sluga Jan Wagilewicz.

Lwow dnia 14-go Wrzesnia 1854.

ЛИСТ ДО МИТР. СПИРИДОНА ЛИТВИНОВИЧА

praes: 28 Oct. 857. N. 98

Преосвященный Архиею!

Подписанъ оставилъ обрядъ и вѣру отческую кафолическую и перешедши ко евангелическо-авгсбурскому вѣроисповѣданію, кається о своемъ заблужденіи, и предлагаеть свое прошеніе. Къ сему переходу мене повергли обстоятельства чрезвычайны, и все такія при которыхъ не возможно было упамятствовать ся. Перебывающи въ новоизбранномъ вѣроисповѣданіи, я не могъ никогда съ онымъ усвоити ся и всегда чувствовался изключеннымъ изъ общества и самымъ оставленнымъ; найпаче же болѣло мене, что я даль соблазнъ симъ моимъ отступлениемъ. А теперь соркущенный духомъ и смиренный сердцемъ желаніемъ желаю восприяти мою прежнюю вѣру и священничество, а такъ возвратити ся подобно блудному сыну въ домъ отеческіи и вопію къ Вамъ Преосвященный Архиею: «Согрѣшихъ на небо и предъ тобою!»

Въ помошь и предводительство къ сему спасительному подвигу я избралъ себѣ и умолилъ всечестійшаго Господина крылошанина Андрея Дуткевича, дабы поъ его духовнымъ наставленіемъ удостоитися сицеvoї благодати божія. Припадающи ко престолу Вашему Преосвященный Архиею умоляю отеческого милосердія. Львовъ 2-го Октомврія 1857. Іоаннъ Вагилевичъ.

До Преосвященнаго Архиея Всемилостивійшаго Господина Спиридіона Литвиновича Прошеніе Іоанна Вагилевича о возпріятіе до прежнега отеческаго вѣроисповѣданія греко-католическаго и до священства."

Благальні листи І. Вагалевича не прихилили симпатій митрополитів до автора і він вже ніколи не включився в ряди вірних церкви, в якій був рукоположений.*

* Я. Головацький: Сядьба одного галицько-русського ученого, Київська Старина, 1883, т. VI.

БІБЛІОГРАФІЯ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Завдання, в якому кожний може помогти своїм вкладом (Одинадцяте продовження. Гляди «Шашкевичія» чч. 15-16 до 38-39)

101. «Століття «Русалки Дністрової» в Ярославі» — під таким заголовком знаходимо у львівському «Новому Часі», ч. 251 з 12 листопада 1937, короткий звіт, в якому читаемо: «Заходом Філії Просвіти, а при допомозі читалень повіту, влаштовано в Ярославі 31 жовтня ц.р. культурно-національне торжество з нагоди 100-ліття «Русалки Дністрової». По частині церковній відбулася в салі «Яд Каруцім» Академія, получена з конкурсом читальняних хорів. Академія пройшла з повним успіхом, всіх учасників понад 500, прибули на торжество селяни, головно молодь, навіть з далеких сіл. У конкурсі взяло участь 7 чит. хорів. У висліді 1-е місце здобув хор з Лежахова, 2-е з Маковиська, 3-е з Монастиря, 4-е з Висоцька. Дальші місця припали хорам з Ляшок, Ришкової Волі і Розбора Округлого.»

102. В «Новому Часі» ч. 211 з датою Львів, 23 вересня 1937, маємо більший опис з іншої частини Західної України: У м. Снятині відбулося, як каже заголовок допису, «Величаве торжество «Русалки Дністрової» в неділю 22 серпня 1937 і почалося воно полевою Службою Божою на цвінтари б. церкви, яку відправили 7 священиків та два діакони, після чого відслужено ще й **Пана хиду за душу Маркіяна з участю 14 священиків**. До Богослуження співав снятинський Міщанський хор, «дбайливо приготовану і патріотичну проповідь» мав о. Михайло Дольний з Русова. Дві години пізніше в залі Української Міщанської Читальні пройшла Святочна Академія при такій **переполненій** залі, що частина учасників свята мусіла відійти додому. Академію почала «приготована і з чуттям виголосена» доповідь проф. Дмитра Николишина з Коломиї про «Русалку Дністрову» і привінні вислухали її «з захопленням та вдоволенням». Потім пішли хорові точки снятинського «мішаного хору, скріплених студентами» і один **виступ злучених хорів, якими управляла проф. Орися з Тисяків Костинюк**. Хорові виступи переплітали декламації двох поезій М. Шашкевича («Підлісся» та «Бандурист») та Миколи Матвієва-Мельники «Русалка Дністрова». Відпали з програми Академії два сольоспіви Роми Гумінілович, що захворіла й не могла прибути. «З вдоволенням треба відзначити, — читаемо в дописі, — участь в торжестві так міщанства, селянства, як і інтелігенції, яка майже в комплеті взяла участь так в Богослуженні, як і в академії, хоч організація «Каменярів» непотрібно назначила на той сам день, цебто 22-го серпня, повітовий фестиваль в недалекім селі Устю», а сам успіх святкувань треба приписати «на рахунок підготовки, яку «Рідна Школа» перевела в Снятині і в повіті 19-ма відчитами про діяльність о. Маркіяна Шашкевича і їх виголосили по кружках і читальнях

перед торжеством члени Старшини Кружка і наші студенти».

103. У м. Ходорові, пов. Бібрка, було відзначено 100-ліття «Русалки Дністрової» врочистим святом в неділю 12 вересня 1937 і про нього маємо коротке звідомлення у львівському щоденнику «Новий Час» ч. 211 з 23 вересня 1937: В місцевій новій, тільки 1932 р. збудованій церкві св. Косми і Дам'яна була відправлена врочиста Служба Божа з участю о. митрата Олексія Базюка зі Львова і «зраз ж під церквою ов год. 12-їй вмуривано пропам'ятну мармурову таблицю та посаджено дуба», закінчивши цю першу частину свята проповідю. По полудні відбулася Святочна Академія, на якій головне слово мав проф. д-р Василь Щурат зі Львова, виступили хори Ходорова і Дев'ятник та збірний хор Ходорівщини, були дві деклямації і рецитація Романа Генік-Березовського. Як читаемо, «присутніх на святі біля 2-ох тисяч осіб».

104. В ході святкувань 100-ліття «Русалки Дністрової» в 1937 році відбувалися такі врочистості і по українських свідомих та організованих селах: Згаданий уже нераз львівський «Новий Час» у числі 212 з 24 вересня 1937 віднотував м. ін. іх у «Бібрецький хроніці»: У серпні 1937 відбулися вони в с. Любешці з участю голови Філії «Просвіти» з Бібрки, адвоката д-ра Ярослава Дудикевича, і такі ж ювілейні свята влаштували Читальні Просвіти у селах Бібрецького повіту Підярків, Стрілки та Вільховець.

105. Щоденник «Діло» ч. 118 з датою 1 червня 1937 року повідомив був про ще одне цікаве Шашкевичівське ювілейне святкування: Його зорганізувала Філія Української Академічної Гімназії у Львові в неділю 30 травня 1937. Як звичайно, була тоді Служба Божа для учнів о 9-ій вранці в Церкві Преображення Господнього, до якої катехит гімназії о. Петро Хомин підготовив усіх своєю проповіддю про Маркіяна на «екзорті» перед богослуженням, а ввечорі о 6:30 була ще одна Служба Божа і після неї в залі гімназії ювілейний вечір пам'яті 100-ліття «Русалки Дністрової». На цьому вечорі виступили зі старших гімназистів Роман Олійник з доповідю і Роман Кухар з деклямацією Шашкевичової поезії «Бандурист». Оба прізвища — прізвища відомих сьогодні в усьому світі передових українців, Р. Олійника-Рахманного — публіциста і Р. Кухара письменника та ученого з титулом професора університету.

106. До реєстру статей присвячених постаті Маркіяна Шашкевича, його епохальній діяльності, та його послідовникам, долучаємо чергову позицію: проф. д-ра Михайла Возняка «Жива думка Володимира Шашкевича», яку маємо в журналі-місячнику «Життя і Знання» ч. 7-8 з датою Львів, липень-серпень 1937.

107. В «Календарі Українських Вістей» на 1939 рік, що вийшов у Мондері, Канада, знайшли ми три-сторінкову статтю «Отець Маркіян Шашкевич — взір для української молоді», — на жаль незазначеного ніде її автора.

108. У 140-ліття народин Маркіяна Шашкевича в 1951 році, коли українські Владики цього континенту візвали окремим листом духовенст-

во та вірних відзначити ці роковини, мабуть першим відзначенням його був концерт у честь Маркіяна в Академії Сестер Василіянок на Факс Чейсі у Філадельфії, про яку маємо допис о. В.М. в 11-ому числі філядельфійського «Місіонара» за листопад-грудень 1951 року. Концерт попередила Панахида в каплиці Академії о год. 4-ій, після якої в автодорії пройшли саме святкування з промовами, співами, декламаціями і живим образом. Доповідей було три, — о. І. Лебедовича, о. В. Паски (по англійськи) та студентки Академії І. Терещук. На концерті було, як відзначив «Місіонар», сім священиків, акомпаніювала концертovим точкам студентка О. Нагаєвська.

109. Для історії відготуймо точніше, що в неділю 19 листопада 1961, у 150-ліття з дня народження о. Маркіяна Шашкевича, о год. 3 по полудні відбувся в Театрі Плейгавз при 150 Маркет вулиці (проти будинку Міської Ради) у Вінніпезі Святочний Концерт у честь Пробудителя. Афіші й летючки з закликами у двох мовах та односторінкова, на люксусовому папері, програмка дають змогу устійнити точний зміст цього чи не найбільшого досі у столиці **Манітоби** концерту в честь **М. Шашкевича**. В концерті взяли участь Мішаний хор Катедри св. Володимира й Ольги під керуванням Олі Гаврилюк, який розпочав свято гімном Канади та піснями «Пробудися, встань, народе» і «Річен'ка» (на жаль, у програмці не подані ні автори слів, ні композитори пісень!), далі Вінніпезький Український Чоловічий Хор під диригентурою Володимира Богоноса, що виконав «Херувимську пісню», «Благослови всіх» та «Патріотичну пісню» (теж не подані ні автори слів, ні композитори), зчерги Хор Студенток Школи Непорочного Серця Марії під батутою Сестри Епіфанії Пащак з двома точками, — «Підлисся» сл. М. Шашкевича й музика В. Матюка та «Українська баркароля» слова і музика М. Лисенка, врешті Дитячий Збірний Хор під дир. С. Головчинського та з акомпаніментом Вірляни Кисілевської, проспівавши «Рідна пісне» (слова М. Шашкевича й музика В. Матюка) та «Не згасайте, ясні зорі» — слова й музика такі ж, як у першій пісні того ж хору. Музично доповнила концерт Дитяча Оркестра під диригентурою Івана Семанюка, що відіграла українську серенаду «Ніч, яка, Господи» та марш «Гей, нумо, хлопці до зброї». Мистецьке слово репрезентували на Концерті головна доповідь проф. д-ра Богдана Казимири з Ріджайни **«Маркіян Шашкевич — наш дорожовказ»** та декламації Мих. Петришина на тлі Мішаного Хору Катедри («Присвята Отцю Маркіянові» пера о. Ст. Семчука) й учня 8 кл. Рідної Школи, Є. Калужняцького («Молитва Маркіяна», слова Лесі Храпливої), врешті Заключне слово Митрополита Максима Германюка. Весь концерт був закінчений Національним гімном, який проспівала вся зала зі Збірним Дитячим Хором, що виконував останню пісню. (Від реєстратора: Цьому Шашкевичевському Концертovі віддали ми в нашому спискові зумисне більше місця, бо це була справді одна з найбільших таких імпрез в честь Пробудителя в Канаді і зокрема у столиці Манітоби, Вінніпезі, який звуть серцем

українців Канади. Автім усі три наші часописи Вінніпегу віднотували цей Концерт достойно та згідно з його форматом: «Поступ», «Новий Шлах» та «Український Голос»).

110. Більш, як чотири місяці після великого Концерту в честь Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі (19 листопада 1961), таким же великим та врочистим святом спробував відзначити 150-ліття народин Пробудителя інший великий український осередок, а саме столиця Алберти — м. Едмонтон. Тут такий Ювілейний Концерт відбувся під Патронатом КУК заходом Централі Українців Католиків Едмонтонської Епархії і на програму його зложилися спільно українські парафії та громадські товариства: Сім хорів (збірний Рідних Шкіл, Мішані хори Кatedри св. Йосафата, церков св. Юрія та св. Василія, Чоловічі хори «Дніпро» і Народного Дому та Жіночий хор ОЖ ЛВУ), Струнний Ансамбл з виконуваними вперше композиціями С. Яременка на Шашкевичівські мотиви, солістка Софія Федунік-Трильовська та рецитатори Тарас і Роман Осташевські оформили програму, яку завершувала доповідь проф. д-ра Богдана Боцюкова на тему «Маркіян Шашкевич і національне відродження Західної України». Коли додати, що Ювілейний Концерт відбувався в найбільшій залі Едмонтону — Ювілейній Аудиторії, якої сцену оформив на це свято мистець Юліан Буцманюк та що й 8-сторінкова програмка Концерту мала обгортку мистця Василя Ніньовського і життєпис Маркіяна в українській та англійській мовах, — можна вже з цього пізнати, як широко був запланований і виконаний цей концерт, про який едмонтонські «Українські Вісті» звітували точно та з високим признанням у своєму ч. з 1962.

111. Того ж Ювілейного Року 1961-го Академію у 150-ліття народин М. Шашкевича влаштувала найбільша у Дітройті українська Парафія Непорочного Зачаття ПДМ, обравши для цього святкування неділю 1 жовтня 1961. Мотором усього концерту-академії був місцевий парох д-р Степан Кнап й у програмі свята ряд точок виконали учні Рідної Школи при парафії, яка — наче символічно для ювілею — відзначувала того ж року 25-ліття своєї праці для дітвори. Вістку про Академію віднотовуємо з «Пропам'ятної Книги Парафії», Дітройт 1963, стор. 54.

112. «НТШ в Нью Йорку відзначило ювілей М. Шашкевича», — під таким заголовком маємо коротке звідомлення в тижневику «Канадійський Фармер» з датою Вінніпег 20 листопад 1961 на сторінці 5. В ній читаємо, що згадане НТШ відбуло Наукову Конференцію у 150-ліття народин Маркіяна та що на цій конференції доповіді мали д-р В. Лев, проф. В. Радзикович, проф. М. Тершаковиць, д-р К. Кисілевський і д-р Л. Луців. На жаль, вістка не подає ні дня, ні місяця конференції.

— Подав А. Курдидик

(Далі буде)

**Клонимо голови над могилою
о. крилошанина Володимира Жолкевича,
члена і покровителя нашої уставони (†12.1.1985).
КУРАТОРІЯ ІНСТИТУТУ — ЗАПОВІДНИКА
МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА**

З нашої пошти

о. крилошанин Володимир Тарнавський, Едмонтон: Щира дяка від нас усіх за Ваш великий безкорисний труд в поширюванні «Шашкевичіяни». Ви примір до наслідування багатьом!

Степан Кікта, Клівленд, ЗСА: Вітасмо Вас з подякою за пам'ять про нашу працю. Ваші посилики поповнюють наш архів. Просимо про ласкаву пам'ять в майбутньому.

Ростислава Стеців, Австралія: Вдячні за дружню співпрацю та бажаємо успіхів в праці Вашого Клубу Книголюбів. «Шашкевичіяну» висилаємо. «Русалку Дністрову» вишлемо, як тільки з'явиться з друку.

Ірина Руснак, Союз Українок Америки: Висилаємо збірну посилику на Вашу адресу для заощадження витрат пошти. Вдячні за Вашу добру волю і допомогу.

ПОЖЕРТВИ І ВПЛАТИ В РОКАХ • 1985 і 1986

170.00 дол.: о. крилошанин Володимир Тарнавський (Едмонтон); 140.00 дол.: (†) о. крилошанин Володимир Жолкевич (Торонто); 50.00 дол.: о крилошанин Юрій Дубицький (Фреквил, ЗСА), інж. Сидір Тимяк (Пітсбург, ЗСА), о. крилошанин Богдан Смик (Ютика, ЗСА), Кредитова Кооператива Північного Вінніпегу (Вінніпег), Степан Петелицький (Банкувер), Союз Українок Америки в Рочестері; 40.00 дол.: М. Кравченко; 35.00 дол.: Неоніла Дмитрук (Едмонтон); 30.00 дол.: Олена Филипович (Філяделфія, ЗСА); 25.00 дол.: о. Петро Гардибала (Йорктон), мігр Григорій Порохівник (Едмонтон), інж. Роман Мамчин (Вінніпег), д-р Роман Борковський (Нью Йорк); 20.00 дол.: Григорій Мигаль (Тандер Бей), Дмитро Бегій (Вінніпег), Адріян Шепертицький (Вінніпег), мігр Мирон Орищук (Вінніпег), д-р Мирослав Гладишевський (Калгарі); 15.00 дол.: (†) о. Василь Чолеп (Едмонтон), інж. Степан Кікта (Клівленд, ЗСА, вдруге вплатив 13.00), М. Маланюк, Ярослав Ласка (Вольфсбург, Німеччина), Ярослава Стеців (Сідней, Австралія); 10.00 дол.: Михайло Наконечний (Едмонтон), інж. Семен Романів (Вінніпег), Ольга Сенчук (Вінніпег), Степан Шулякевич (Вінніпег), д-р Мирослав Небелюк (Торонто), проф. Іван Тесла (Торонто), Ярема Савка (Монреаль).

АДРЕСА ШАШКЕВИЧІЯНИ:

Markian Shashkevych Centre
456 Main Street, 2nd Floor, UVAN
Winnipeg, Man. Canada R3B 1B6

